

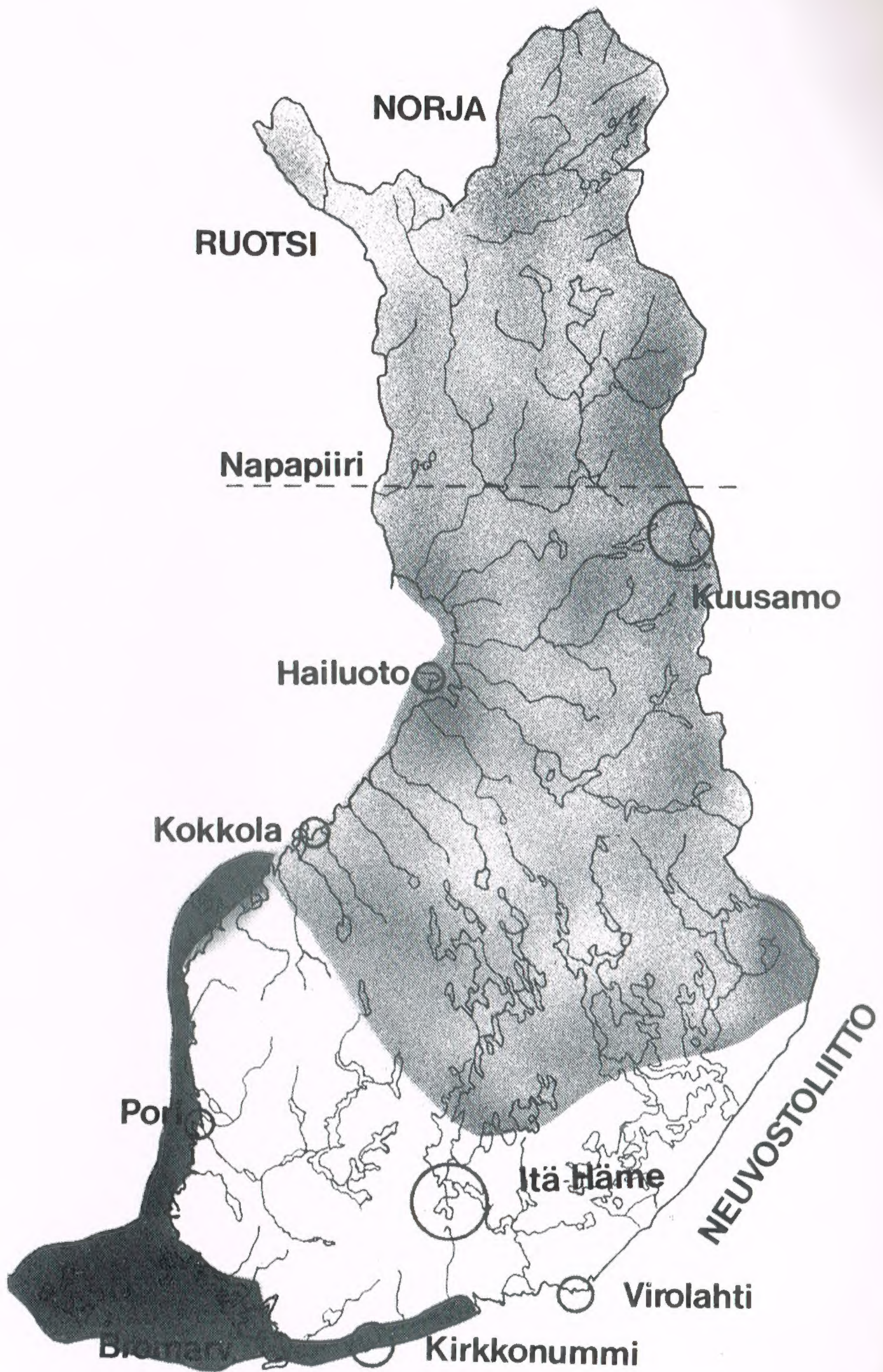
Laulujoutsen ja viirupöllö



LUONTOILTA

Tekstivihko liittyy kasettiin YLELI-4
ja levyyn YLE-LILP 4





Laulujoutsen ja viirupöllö

Tekstivihko liittyy kasettiin YLELI-4
ja levyyn YLE-LILP 4

LUONTOILTA

Oy Yleisradio Ab

Tekstivihkon kirjoittajat: Veikko Neuvonen, Hannu Pietiäinen

Piirrokset: Dick Forsman

Valokuvat: Hannu Hautala

Taitto: Tapio Vapaasalo

ISBN 951-43-0367-9

Yleisradion Offsetpaino, Helsinki 1988

Saatteeksi

Laulujoutsen on Suomen kansallislintu, ylväs, kaunis ja kotiseudulleen uskollinen. Viirupöllö on pohjoisten havumetsien uljas pöllö, taigan laji, jonka olemuksessa ja elämässä on pöllöille tyypillistä salaperäisyyttä. Suomi on palanen taigaa, missä metsät, suot ja järvet vuorottelevat. Viirupöllöt asuttavat valoisia sekametsiä, laulujoutsenet hakeutuvat suolamille tai kortteisille järville. Joutsen ja pöllö tapaavat harvoin, jos koskaan, molemmat asuvat erakkoina, etäällä toisista lajitovereista, aivan niin kuin aiemmin suomalaisetkin, metsien ja vesien kansa.

Keväästä 1975 lähtien olen joka vuosi kiertänyt jossakin joutsenten perässä. Tuona keväänä näin ensimmäisen kerran Virolahden satapäisen joutsenjoukon ja kuuntelin niiden mahtavaa toivotusta. Seuraavana vuonna opin jotain viirupöllöistä lapsuuteni maisemissa Itä-Hämeessä. Monta kevättä tuon ensi tutustumisen jälkeen palasin viirupöllömetsiin, opin joka kerta uutta, mitä taas piti seuraavina vuosina tavoitella ääninauhoille.

Laulujoutsen on muuttolintu, tosin hyvin lyhytmatkainen ja pesimäseudullaan pitkään viihtyvä laji. Joutsenten perässä olen liikkunut eri puolilla Suomea ja Pohjoismaita aina sen mukaan missä minäkin vuoden aikana laulujoutsenetkin ovat. Virolahti, Kirkkonummi, Hanko, Haukivuori, Kuusamo, Kokkola, Bromarv, Pori, Göteborg, Malmö, Skanör jne., ovat paikkoja joissa olemme äänittäneet joutsenia, uusia tilanteita ja tapahtumia.

Viirupöllöt ovat paikkalintuja, uskollisia asukkeja, jotka eivät pitkälle piipahda kerran valitsemastaan pesimäpiiristä. Olen seurannut kaiken

aikaa yhden alueen, Päijät-Hämeen viirupöllöjä. Myyrävuodet ovat vaihdelleet ja niin myös pöllöparit, joiden elämää olemme kuunnelleet äänityslaitteinemme.

Tämä kasetti poikkeaa oleellisesti kolmesti aiemmin julkaisemastamme äänitekoelmasta (SIIKALAHTI ILLASTA AAMUUN, LAPIN KEVÄT-TÄ JA KESÄÄ, ÄÄNIKUVIA LUONNOSTA). Uskoisin, että tämä kasetti on ylipäättään poikkeava myös niiden yli tuhannen luontoäänitekasetin ja -levyn joukossa, jotka maailmalla on julkaistu. Kasetin äänitteet muodostavat kaksi kertomusta, molemmat puolet omansa. Nämä äänikertomukset ovat hyvin lähellä radio-ohjelmaa, ohjelmaa ilman juontajaa tai kertojaa. Laulujoutsenen vuoden olemme esittäneet Yleisradion ohjelmistossa, mutta ”varovaisesti tekstitettynä”.

LAULUJOUTSENEN VUOSI kertoo otskikkonsa mukaisesti kansallislintumme vuoden kierron talvehtimisalueelta levähdyspaikkojen kautta pesimään ja pesimäkauden jälkeen matkan takaisin talvenviettoon.

Joutsenten matka etenee kasetilla etapeittain. Ajankohtaa, kevään, kesän ja syksyn vaihetta kuvastavat muut linnut, jotka myös yrittävät antaa viitteitä paikoista missä liikutaan. Suomen kautta muuttaa joutsenia myös Neuvostoliiton puolelle eli muuttoreitti haarautuu Suomessa kahtia, pohjoiseen ja koilliseen. — Luulen, että kertomuksestamme saa parhaan selvyuden, kun ensin lukee tästä vihkosesta tekstiä ja kuuntelee sen jälkeen kasetin.

VIIRUPÖLLÖN VUOROKAUSI on kertomus pesimäajan tapahtumista. Pöllöille tyypillinen työnjako, naaras pesällä hautomassa tai poikasia lämmittämässä ja ruokkimassa, koiras saalistamassa ja vartioimassa pesäympäristöä, tarjoaa mahdollisuudet monipuoliseen kertomukseen. Jokaiseen tilanteeseen liittyy omat äänensä kuten tulette kuulemaan. Tällä kasetilla esiintyvät itähamäläiset viirupöllöt ja itähamäläisiä ovat muutkin kuultavat lajit. Punasotkilla, punakylkirastailla ja punarinnoilla haluamme kuvastaa vuorokaudenaikaa, jolloin pöllöt tapaamme. Kullakin lajilla on omat erityiset lauluaikansa, suosikkihetkensä, jolloin ollaan äänessä kun muut lajit puuhaavat omissa askareissaan.

On vaikea kuvitella miten laulujoutsenen ja viirupöllön tarinat toimivat niiden mielissä, joille molempien lajien elämä ja elinympäristöt ovat tuntemattomia. Tiedän, että aikaa tai paikkaa kuvastavien lajien tilalla voisi olla muitakin lintuja, mutta nämä laulajat tunkivat kuin itsestään mukaan äänitteille.

Näiden kahden kertomuksen tarkoituksena on herättää mielikuvia joutse

nien ja viirupöllöjen elämästä ja elinympäristöstä. En usko, että teistä kukaan kokee tilanteet samanlaisina kuin me ja ehkä moni ei saa vähäisintäkään mielikuvaa, millaisissa paikoissa olemme liikkuneet joutsenten ja viirupöllöjen matkassa. Mutta jokainen äänitteiden synnyttämä mielikuva on oikea, jos se lopuksi jättää pohtimaan laulujoutsenten tarinaa tai vie ajatukset metsiin, missä viirupöllöt asuvat ihmisten armoilla, kultoisistakin metsänkäsittelytoimista riippuvaisina.

Olen erityisen kiitollinen *Dick Forsmanille*, jonka kanssa sain kokea useimmat tämän kasetin äänitystilanteista. Kiitoksella muistan myös Yleisradion äänitarkkailijoita *Jouko Lindgreniä*, *Kalevi Lainetta*, *Jussi Tiaista*, *Jorma Kovasiipeä* ja *Lauri Malaa*, joista jokainen on ollut mukana jollakin äänitysretkellä ja vaikuttanut työllään hyvän lopputuloksen aikaansaamiseen.

Kasetin kertomukset ovat saaneet lopullisen muotonsa äänitarkkailija *Åke Anderssonin* taidoilla. Åke kuunteli ääninauhat ja toiveemme ja miksasi kuin säveltäjä nuotit paikoilleen. Kertomukset ovat siis yhtä paljon Åke Anderssonin kuin minun tai Dick Forsmanin visioita.

Jokainen viirupöllöäänite on syntynyt *Hannu Pietiäisen* myötävaikutuksella. Hänen työnsä viirupöllöjen hyväksi on esimerkillistä ja parantaa tietämystämme tästä lajista. Toivottavasti voimme osoittaa Hannulle kiitollisuutta viemällä tietoa viirupöllöstä eteenpäin.

Veikko Neuvonen

Yleisradio/Tiede- ja kulttuuritoimitus

Helsinki



Laulujoutsenen vuosi

A

1.	Laulujoutsenia talvehtimassa	0'00''
2.	Keltasirkku	2'40''
3.	Laulujoutsenia Kirkkonummella	4'35''
4.	Koskikaroja	8'10''
5.	Laulujoutsenet tulevat Kuusamoon	7'50''
6.	Taviokuurnia	8'25''
7.	Laulujoutsenten ylilento	9'50''
8.	Pikkukäpylintu	10'35''
9.	Pikku- ja laulujoutsenia Virolahdella	11'55''
10.	Kurkien aamuhuuto	13'40''
11.	Pikkusirkku	13'55''
12.	Yksinäinen laulujoutsen varottelee	15'25''
13.	Kurjet lähtevät	16'45''
14.	Laulu- ja kyhmyjoutsenia Bromarvissa	18'25''
15.	Joutsenten lähtö	21'20''

KOKONAISKESTO 24'00''

Laulujoutsenen vuosi

Suomessa tavataan säännöllisesti vuosittain kolmea joutsenlajia, joista kaksi pesii vakinaisesti alueellamme ja kolmas on vain säännöllinen läpimuuttaja ja levähtäjä keväin syksyin. Laulujoutsenet lienevät kuuluneet iät ja ajat tämän maankolkan elänlajistoon. Kyhmyjoutsen on tänne levinnyt vasta viiden viime vuosikymmenen aikana ja nyt vakiinnuttanut asemansa linnustossamme. Vielä voidaan sanoa, että laulujoutsen on Itä- ja Pohjois-Suomen lintu, kyhmyjoutsen asustaa lounaissaaristossa ja rannikoillamme Helsingin ja Pietarsaaren välisellä alueella.

Laulujoutsen oli uhanalainen laji vielä 1950-luvulla, mutta asenteemme sitä kohtaan on muuttunut, ehkä paljolti kirjailija Yrjö Kokon joutsenkirjojen ansiosta, ja nyt kansallislintumme on runsaampi pesimälaji kuin koskaan. Kyhmyjoutsenen invaasio on ollut nopea ja vain lajin pitkä pesimäkierto rajoittanee sen levittäytymistä pohjoiseen, itään ja sisäjärvillemme. Ehkä vielä joskus joutsenlajiemme pesimäalueet kohtaavat eli laulu- ja kyhmyjoutsenia tavataan samoilla järvillä.

Laulujoutsenet joutuvat pakostakin viipymään pitkään pesimäseudulla, sillä poikasen kehitys munasta lentokykyiseksi linnuksi kestää 130—140 päivää eli neljästä neljään ja puoleen kuukauteen. Laulujoutsenet muodostavat elinikäisiä pareja ja pesimäikäiset parit tulevat Suomeen jo lumien aikaan huhtikuussa odottelemaan pesäkumpujen paljastumista kinosten alta. Hautoavat linnut saavat useina vuosina lumi- ja räntäsateita niskaansa ja myöhäisten keväiden seurauksena perheet lähtevät syksyiselle muuttomatkalle vasta kun järvet ympärillä jäätyvät. Laulujoutsen sopiikin mainiosti Suomen kan-

sallislinnuksi, sillä joutsenet viipyvät Suomessa pitempään kuin muut linnut eli niin kauan kuin säät suinkin sallivat.

Laulujoutsenet talvehtivat Etelä-Itämerellä sekä Tanskan ja Ruotsin välisissä salmissa. Viimeistään maaliskuun lopulla laulujoutsenet alkavat siirtyä kohti pohjoista ja jo huhtikuun alussa ensimmäiset muuttajat saapuvat Suomen rannikolle. Huhtikuun aikana joutsenet kerääntyvät perinteisille kokoontumispaikoille Suomenlahden rannikolle, mutta jo kuun puolivälissä ilmestyvät ensimmäiset tiedustelijat Kainuuseen ja Koillismaalle, pieniin suliiin. Huhtikuun viimeisellä viikolla joutsenjoukko on suurimmillaan Virolahdella. Joukossa on myös pikkujoutsenia. Nämä linnut ovatkin matkalla Neuvostoliiton puolelle pesimään.

Toukokuun aikana laulujoutsenet aloittavat Suomessa pesinnän ja kesä-heinäkuussa emot johdattelevat poikaset pienimmiltä pesimälammilta suuremille vesille. Moni joutsenperhe tekee aikamoisen metsämarssin päästäkseen paremman ruoka-aitan ääreen. Syyskuussa nuoret ja pesimättömät linnut aloittavat syysmuuton. Pohjanlahden rannikon levähdyspaikoilla on kuun lopulla satoja laulujoutsenia samanaikaisesti. Joutsenperheet saapuvat levähdyspaikoille myöhemmin sitä mukaa kun poikaset kehittyvät lentokykyisiksi.

Hankoniemen lahdilla joutsenjoukko on suurimmillaan vasta lokakuun lopussa ja marraskuun alussa. Täällä lepäilevät ja ruokailevat rinnan lauluja kyhmyjoutsenet. Leutoina syksyinä ja kun talventulo viivästyy, Hankoniemen lahdilta tapaa vielä tammikuussa satapäisiä joutsenjoukkoja.

Vielä 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alussa laulujoutsen oli syrjäseutujen arka ja harvinainen lintu. Yrjö Kokko kuvasi sitä Ultima thulen, äärimmäisen pohjolan lintuna, mutta sitähan laulujoutsen ei todellisuudessa ole. Aivan pohjoisessa lammet, järvet ja joet jäätyvät liian varhain. Nyt laulujoutsenia pesii runsaimmin Koillismaalla, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa ja Metsä-Lapissa. Mutta laji on hyvää vauhtia levittäytymässä yhä etelämmäs, missä sille onkin tarjolla oivia pesimäjärviä ja -lampia, jos linnut vain rohkenevat niille pesimään. Salaperäisyyden verho on vetäisty laulujoutsenten edestä auki, mutta edelleen laulujoutsen on kaunis, ylväs ja kiehtova lintu, jonka elämästä kasettimme äänitteet kertovat.

Laulujoutsenia talvehtimassa

RUOTSI, GÖTEBORG MAALISKUU

Keväällä 1982 etsimme laulujoutsenia Ruotsin länsirannikolta aloittaen haeskelun Malmöstä ja päätyen lopulta Göteborgin pohjoispuolelle. Paria vuotta aiemmin näimme satoja joutsenia Barsebäckin ydinvoimalan ja Malmön välisellä rannikkokaistalla, mutta silloin talvi oli paljon leudompi kuin tämä. Nyt joutsenet olivat siirtyneet Tanskaan tai lähemmäs Pohjanmeren jäättömiä rantoja.

Göteborgissa löysimme laulujoutsenia kaupungin laidalta, pienen järven sulasta. Siellä souteli ahtaassa avovedessä muutama kymmen laulujoutsenta ja puolensataa heinäisorsaa. Joukossa näkyi olevan jokunen kyhmyjoutsen ja nokikanakin. Rannalla, sulan reunassa seisoskeli muutama kaupunkilainen ruokkimassa laulujoutsenia ja sorsia. Ylväiden joutsenten kesäinen arkuus näytti olevan tipotiessään ja ne käyttäytyivät ruokkijoita kohtaan yhtä luottavaisesti kuin saman sulan sorsat. Kilvan sorsien kanssa ne syöksähtivät ottamaan veteen heitetyn leivänpötkön ja kävivät keskenään kiistää pullista ja muista ihmisten tuomista herkuista.

Hetken aikaa katselimme hölmistyneinä joutsenia ja kuin asiaa varmistaen piti kaivaa kiikari kotelosta, vaikka varsin hyvin näki lähietäisyydeltä, että sulassa ui keltanokkaisia laulujoutsenia eikä korskeita kyhmyjoutsenia. Ruuan niukkuus ja helpot makupalat voivat näköjään saada ylvään ja pesimäaikaan perin aran linnun käyttäytymään talvehtimisalueella aivan toisin kuin kesällä.

Komeasti törähtelivät jo laulujoutsenten trumpetit ja kun sulki silmänsä ja kuunteli vain lintujen ääntelyä, saattoi aistia kevään sointuja kansallislintujemme äänissä. □

A2

Keltasirkku



RUOTSI, SKARA HUHTIKUU

Maaliskuun lopulla keltasirkut ovat jo täydessä lauluvireessä ja huhtikuussa niiden laulukausi on kiihkeimmillään. Talven keltasirkut ovat kiertäneet parvina ruokailemassa ja kun säät lämpenevät ja pesintäaika lähestyy, pari toisensa jälkeen jättää parven ja koiraat alkavat kiihkeästi kuuluttaa pesimäpiiriään.

Aluksi keltasirkun laulu on katkonaista ja säe jää puolitiehen. Muutaman harjoituspäivän jälkeen laulu taas muistuu mieleen, kun hormonit kiihottavat vielä pesimisvirettä. Keltasirkkujen heleät säkeet soivat kauniisti kevät-hankien kimaltaessa yhä kirkkaammin ja lämpimämmin loistavassa aurin-gonpaisteessa. Puut ravistavat lumiturkin harteiltaan, paju kuroo kukkansa nupulle, kissoiksi, ja laulujoutsenet ovat jo siirtyneet kappaleen matkaa pohjoisemmas, Keski-Ruotsin kokoontumispaikoille.

Etelä-Ruotsista lumet ovat jo sulaneet, leskenlehdet kukkivat keltaisina ojanpientareilla, mutta Suomessa talven selkä on vasta hiljan taittunut. □

Laulujoutsenia Kirkkonummella

KIRKKONUMMI, LÄNGVIK HUHTIKUU

Huhtikuun alussa Suomenlahden salmiin ja jokisuille aukeaa sula-paikkoja, jotka nopeasti saavat myös ensimmäiset sorsansa, koskelonsa, nokikanansa ja parhaille paikoille laskeutuvat laulujoutsenet. Aamuvarhaisesta lähtien telkkäkoiraat nakkelevat sulassa niskojaan ja pärskyttelevät hyistä vettä naaraille komeillen. Koskelot kyhjöttävät pitempään jäällä odottaen päivän lämpenemistä.

Samoin tekevät laulujoutsenet. Valkoisina, hieman kevätlunta kellertäväm-pinä ne kyhjöttävät kasassa, monella pää siiven alla suojassa tuulelta ja vii-malta. Auringon alkaessa lämmittää joutsenet taapertavat veteen, pistävät pitkän kaulansa veteen ja pyllähtävät pylly pystyssä kurkottamaan ruokaa pohjalta. Joku joutsenista turvaa muiden ruokailun uiden kaula suorana, valppaasti ympäristöä tarkkaillen ja lyhyitä törähdyksiä toivotellen. Iltapäi-vällä parit intoutuvat jo soidinleikkeihin, nyökkivät parille pitkällä kaulal-laan ja törähtelevät niin että rannat raikuvat. Yhden parin soitto saa muut-kin yhtymään ilonpitoon. Näidenkin kuuden laulujoutsenen töräyttely kiiri pitkälle metsän taa perinteiseltä levähdyspaikalta. Sula oli jo suurentunut satojen metrien laajuiseksi, mutta joutsenet kisailivat nyt yhdessä.

Liekö jostain kiirinyt ohilentävän joutsenjoukon ääniä, se kun usein saa levähtäjät toittamaan tervehdysten lajitovereille. □





Koskikaroja

KUUSAMO, KIVESKOSKI HUHTIKUU

S amoihin aikoihin kun ensimmäiset laulujoutsenet saapuvat Suomeen talven keskelle, aloittavat koskikarat oman muuttomatkansa kohti luodetta, pesimäalueilleen. Koskikarat muuttavat syksyllä kaakkoon, mutta matkaavat vain sen verran, että löytävät sulan joen tai puron, josta voi läpi talven hakea ruokaa. Parhaiden koskien partaalle kerääntyykin kymmeniä karoja talveksi.

Kuusamon Kiveskoski lienee Suomen paras koskikarapaikka, sillä kovimpienkin pakkasten aikaan siellä kököttää rantakivillä yli neljäkymmentäkin mustanruskeaa, valkorintaista lintua. Kiveskoski ei jäädy tulipalopakkasilakaan ja ilmeisesti sen kivisellä pohjalla lisääntyy suunnaton määrä vesihyönteisiä, koskikarojen herkkua.

Koskikarat jokeltelevat jo keskitalven lyhyinä päivinä kunhan vain aurinko hitusen jakaa lämpöään pilvettömältä taivaalta. Linnuilla näyttää olevan kosken rannoilla omat tarkat talvireviirinsä, joita tarkasti vartioidaan tunkeilijoilta. Maaliskuussa laulu hersyy jo herkästi ja naapurikivillä istuskel-

len, väliin niiaillen, karat lurittavat säkeitään. Myös naaraat osaavat jokelta-
via värssyjä.

Koskikarojen puuhia on ilo katsella. Kevyesti ne pudottautuvat rantakiveltä
tai jään reunalta pakkasessa höyryävään hyiseen virtaan, sukeltavat pinnalta
kuin pingviinit noutamaan pohjalta makupalan, pulpahtavat takaisin ylös
kuin korkki ja hypähtävät kevyesti tutulle istumapaikalle ruokailemaan.
Huomattavan osan päivästä karat käyttävät höyhenpuvun huoltoon, suki-
miseen ja rasvaamiseen. Vain hyvin huollettu höyhenpuku pitää veden ja
kylmän loitolla. □

A5

Laulujoutsenet tulevat Kuusamoon

KUUSAMO, KIVESKOSKI HUHTIKUU

Kuusamossa on vielä talvi parhaimmillaan. Lunta on 60—80 senttiä,
pari suojasäätä ja niiden päälle yöpakkaset ovat tehneet hanget
kantaviksi... ainakin aamupäivällä.

Lähdimme etsimään ensimmäisiä joutsenia Kiveskosken yläpuolen sulasta.
Aurinko olikin ehtinyt aamupäivän aikana pehmittää hangen ja kun tyh-
myyttämme olimme jättäneet sukset pois auton katolta, saimme ajoittain
mittailla lumen syvyyttä jaloillamme koettaessamme edetä Kiveskosken sil-
lalta puolisen kilometriä sulan reunaan. Välillä konttaaminen vaikutti ole-
van paras etenemiskonsti, välillä kieriminen. Hiki herahti pian paidan alle,
kuukkeli kävi ihmettelemässä kummallisia kulkijoita ja tiaiset tirskuivat tyr-
mistyneinä.

Yli puolimatkan oli tarvottu, kun sulasta kiiri laulujoutsenen tuttu töräh-
dys, perään toinenkin. Jäimme tuijottamaan tulijoita. Kolme hohtavanval-
keaa laulujoutsenta oli noussut kai sulasta lentoon ja olivat nyt verkkaisin
siivenlyönnein matkalla alas koskiväylää... tai ei sittenkään. Ne huomasivat
meidät, ensimmäinen lintu törähti ja joukko kaarsi edestämme oikealle.

Manasin mielessäni sillä tiesin, että Lauri Mala odotti sillalla äänityslaitteineen, valmiina käynnistämään koneen, jos joutsenet tulevat sulasta alas Kiveskoskea seuraillen.

Rämmimme vaivalloisen matkan takaisin tielle. Tiesimme joutsenten olevan paikalla, mutta nyt kiinnosti mitä nauhalle oli jäänyt.

Saitko? — ”No, jotain. Kääntyivät liian varhain pois... olisivatpa tulleet yli”. — Onni on äänittäjän hyvä ystävä, mutta ei aina ole parhaimmillaan. □

A6

Taviokuurnia

KUUSAMO, KIVESKOSKI HUHTIKUU

Taviokuurna on usein ensimmäisenä Pohjois-Suomeen palaava muuttolintu. Sydäntalveksi taviot siirtyvät vain vähän etelämmäs ja hivuttautuvat takaisin pohjoista kohti pian päivän pidentyessä napapiirin takana. Eteläsuomalaiset saavat nähdäkseen koreita taviokuurnia vain parhaina pihlajanmarjavuosina, silloin kun rastaat ja tilhetkin viihtyvät pidempään asutuskeskuksissa.

Pihlajanmarjojen loputtua taviot ruokailevat kuusissa silmuja syöden. Olimme tulleet Kiveskoskelle äänittämään koskikaroja, mutta rantapuissa keikkuvat taviot veivätkin aluksi huomiomme. Hauskasti oksanpäissä roikuen linnut ruokailivat parissa kuudessa. Vain hiljaiset yhteysäänet ja siipien nopeat pärähdykset kertoivat parven liikkeistä. Luottavaisesti taviot poimivat kuusesta ruokansa ja vain vahingossa pudotettu, alas oksia vierivä käpy sai parven hetkeksi lehahtamaan lentoon. Melkein ruokailupuiden vieritse Kuusamosta Rovaniemelle kiitävät autotkaan eivät tuntuneet pahemmin hämmentävän tavioita. Lintujen ääntelyä kuulokkeilla seurattessani olin havaitsevinani saman ilmiön kuin monta kertaa aiemminkin: Linnut voimitavat ääntään kun ympäristön melutaso nousee. Samoin tekivät koskikarat läheisillä jokikivillä. □

Laulujoutsenten ylilento

KUUSAMO, KIVESKOSKI HUHTIKUU

Vuosien varrella äänitysretkillä tai muuten vaan luonnossa liikkuesani olen nähnyt monia tilanteita, jotka olen toivonut saavani tallennetuksi ääninauhalle. Kerran kuulemaansa saattaa jäljittää vuosia kohtaamatta tilannetta uudestaan tai sitten sää tai ympäristö estävät hyvän äänityksen syntymisen.

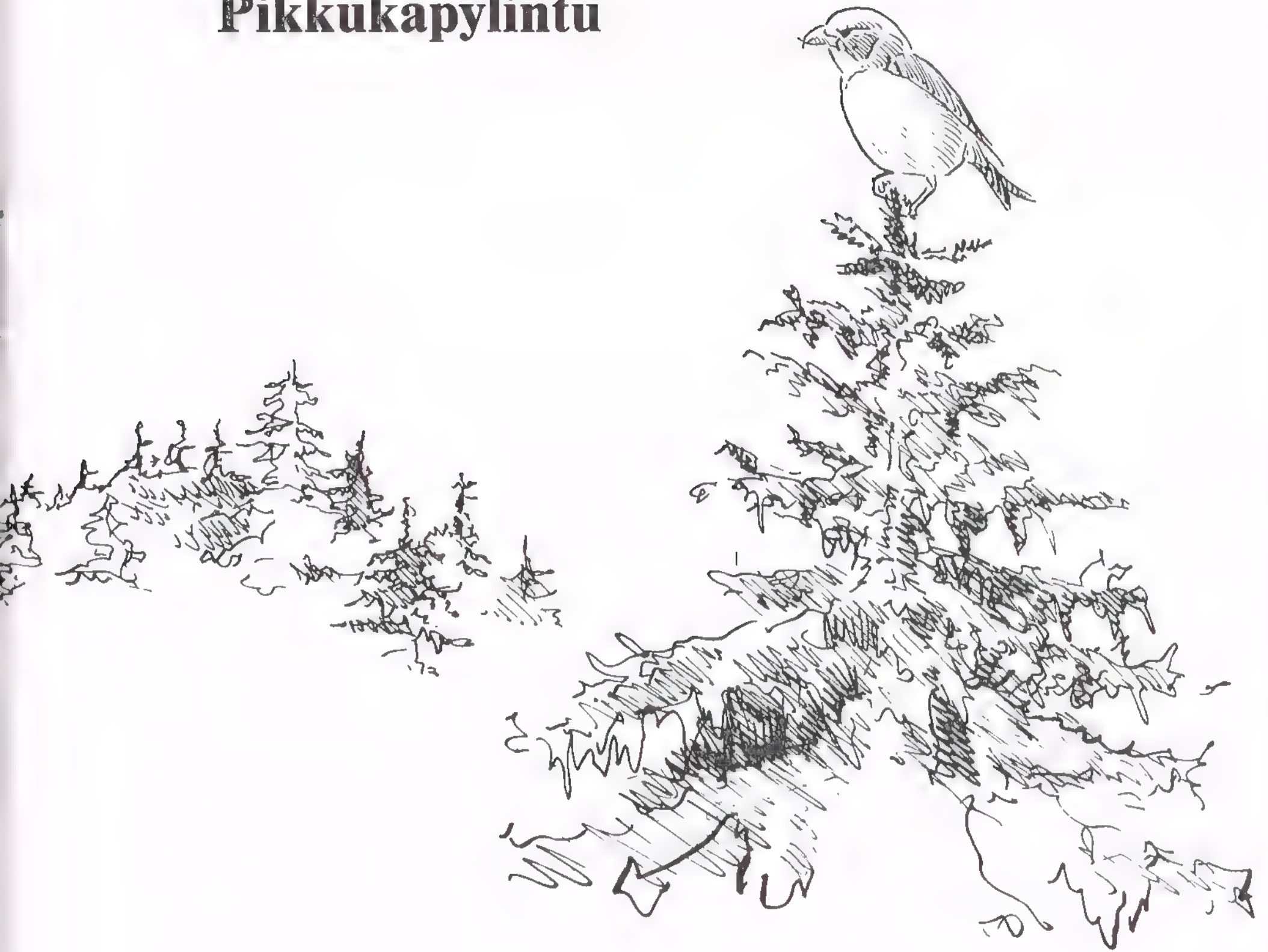
Tämä monella tavalla täydellisen tuntuinen äänite ylilentävistä joutsenista syntyi aivan sattumalta. Kun illalla 20.4. olimme melkein saaneet joutsenet lentämään äänityspaikkamme yli, palasimme Kiveskosken sillalle seuraavana aamuna odottamaan tilanteen uusiutumista. Oli kirpeä, kaunis pakka-saamu ja odottelimme kärsivällisesti, että joutsenet nousisivat sulasta ja lähtisivät Kiveskosken uomaan seuraten alavirtaan.

Ja kuin käskyn saaneena joutsenet nousivat puolentoista tunnin odotusajan jälkeen Kitkan sulasta. Kuulimme jo kaukaa niiden toivotuksen lähestyvän, pidätimme hengitystä, jähmetyimme paikoillemme ja odotimme liikkumatomina, että linnut tulisivat toivottua reittiä. Tiesin että jokainen meistä pelkäsi, että vaikka joutsenet tulisivatkin meitä kohti, ohikiitävä auto voi pilata päivän, sillä seisoimmehan valtatie sillalla.

Toivotus lähestyi, linnut näkyivät jo. Kaksi hohtavanvalkeaa laulujoutsenta, matalalla, tuskin puiden latvojen korkeudella vakaasti matkalla niille ”suunnittelemaa reittiä”. Kääntyvätkö ne viime hetkellä? — Eivät, ne vain vaikenevat hetkeksi ja hiljaisessa ympäristössä kuuluu niiden mahtavien siipien viuhina. Meidät ylitettyään pari heittäytyy yläviistoon kuin myöhään havahtuneena läsnäolostamme ja mahdollisesta vaarasta. Jokilaakso kajauttaa kaikuna vastauksen joutsenille, koskikara sirahtaa ja Kiveskoski jää yksin ääneen.

Seisomme kaikki vielä tovin paikallamme, sitten joku rohkenee kysyä magnetofonia hoitaneelta Lauri Malalta: ”Saitko sen talteen?” — ”Luultavasti, kuunnellaan ääniautossa.” Tuskin maltamme kelata nauhaa koneesta, kun jo kaikki työnnyimme ääniautoon kuuntelemaan tulosta. □

Pikkukäpylintu



KIRKKONUMMI HUHTIKUU

Laulujoutsenten saapuessa pesimäalueilleen käpylinnuilla on jo poikue kuoriutuneena pesässä tai myöhäisimpienkin pesueiden haudonta on aivan lopuillaan. Käpylinnut ajoittavat poikasten ruokinnan aikaan jolloin käpysuomut alkavat aueta, mutta siemenet eivät ehdi vielä varista hangelle tuulen levitettäväksi. Vähän hennompinokkaiset pikkukäpylinnut ruokailevat kuusissa, mutta isokäpylinnut kykenevät avaamaan vahvalla nokallaan myös männynkävyt.

Huhtikuussa käpylintukoiraat saattavat ehtiä ruokintakiireiden välissä laulamaankin. Korkealta kuusen latvannipukasta käpylintu kajauttaa muutama säkeen ja jatkaa taas kiireesti matkaa ruokaa etsimään. Muutamaa viikkoa myöhemmin voikin jo tavata koko pesyeen liikkeellä. □

Pikku- ja laulujoutsenia Virolahdella

VIROLAHTI, VILKKILÄNTURA HUHTIKUU

Suomen kautta Neuvostoliittoon muuttaa joka kevät laulu- ja pikkujoutsenia. Hanhimaiset pikkujoutsenet ovat matkalla tundralle eikä niiden pesintää ole koskaan havaittu Suomessa.

Suomenlahden matalissa lahdissa lepäilee huhtikuussa eri kokoisia joutsenjoukkoja. Itämeren viimeisiin lahtiin, Virolahdelle, kerääntyy joutsenia odottamaan yhteistä matkan jatkamista. Luonnollisesti kevään verkkaisempi edistyminen Itä-Karjalassa ja tundralla pakottaa joutsenet odottamaan sopivaa hetkeä matkan jatkamiseen.

Joutsenjoukko Virolahden Vilkkilänturalla kasvaa vappuviikolle asti. Toukokuun kynnyksellä turalla lepäilee 500—600 joutsenta, joista pikkujoutsenia voi olla jopa kolmannes. Aamupäivällä joutsenet ruokailevat ja intoutuvat kisailemaan ja konsertoimaan vain kun taivaalle ilmaantuu lännestä uusi joutsenjoukko. Kaikki parvet eivät laskeudu lahdelle, vaan varsinkin vapun lähellä joutsenjonot ja aurat saattavat ylittää lepäilijät vain tomerasti tervehdyksiä toivotellen. Pikkujoutsenet näyttävät viihtyvän omissa ryhmissään ja niiden haukahtelevat äänet erottuvat hyvin laulujoutsenten trumpe-tintörähdyksistä.

Vappuviikolla muuttolevottomuus lisääntyy lepäilijöissä, ja varsinkin kun lahden yli muuttaa lajitovereita tuntuvat joutsenet innostavan äänтеле-mällä ja siipien löyhyttelyllä joukkoa nousemaan lentoon. Joku pari saattaakin nousta vettä kiivaasti piesten ilmaan, mutta jos muut eivät seuraa, laskeutu-vat hätäilijätkin takaisin lahdelle.

Mutta vapunpäivän aikoihin tulee sekin hetki, jolloin joutsenet päättävät jatkaa matkaa. Joutsenet innostavat ensin toisiaan lähtöön kiivaasti ääntele-mällä ja sitten kuin yhteisestä merkistä aloitetaan raju lähtökiihdytys. Nopeasti joutsenparvi toisensa perään nousee lentoon ja kaikki suuntaavat kohti koillista. Vilkkiläntura tyhjenee joutsenista ja lahdelle jäävät vain sor-sat, lokit ja kahlaajat. □



A10

Kurkien aamuhuuto

PELKOSENNIEMI, KAIRALA KESÄKUU

Kesäkuu on ehtinyt jo toiselle viikolleen. Laulujoutsenet ovat pesimäalueillaan viimeistakin myöhästelijää myöten. Haudonta on meneillään ja joutsenet elävät mahdollisimman huomaamatonta elämää taatakseen itselleen pesimärauhan.

Olemme Kairanaavalla, suurella aapasuolla aamuvarhaisella. On kurkien

aamuhuudon aika. Pitkäkoipien poikaset ovat varmaan jo kuoriutuneet ja piipertävät suolla ruokaa etsimässä emojen opastuksella. Kurjet käyvät joka-aamuista vuoropuheluaan.

Pajusirkku jankuttaa säettään nimikkopuussaan, kuovit nousevat varoittamaan muita meidän läsnäolostamme. Hyttyset ovat kuoriutuneet ja käyvät kiivaasti inisten kimppuumme. Vain hitusen hyttysten ininää voimakkaampana kuuluu jänkäsirriäisten vaimea särinä yläpuoleltamme. Pienet kahlaajat ovat niin vikkeliä ettei niitä tahdo huomata. Jostain etäämpää kantautuu metsähanhien pajatus ja käkikin intoutuu kukahtelemaan kauniin kesäämmun kunniaksi.

Kitisen rantaniityillä kukkivat kullerot keltaisina ketoina ja vähän ylempänä hehkuvat puna-ailakit. □

A11

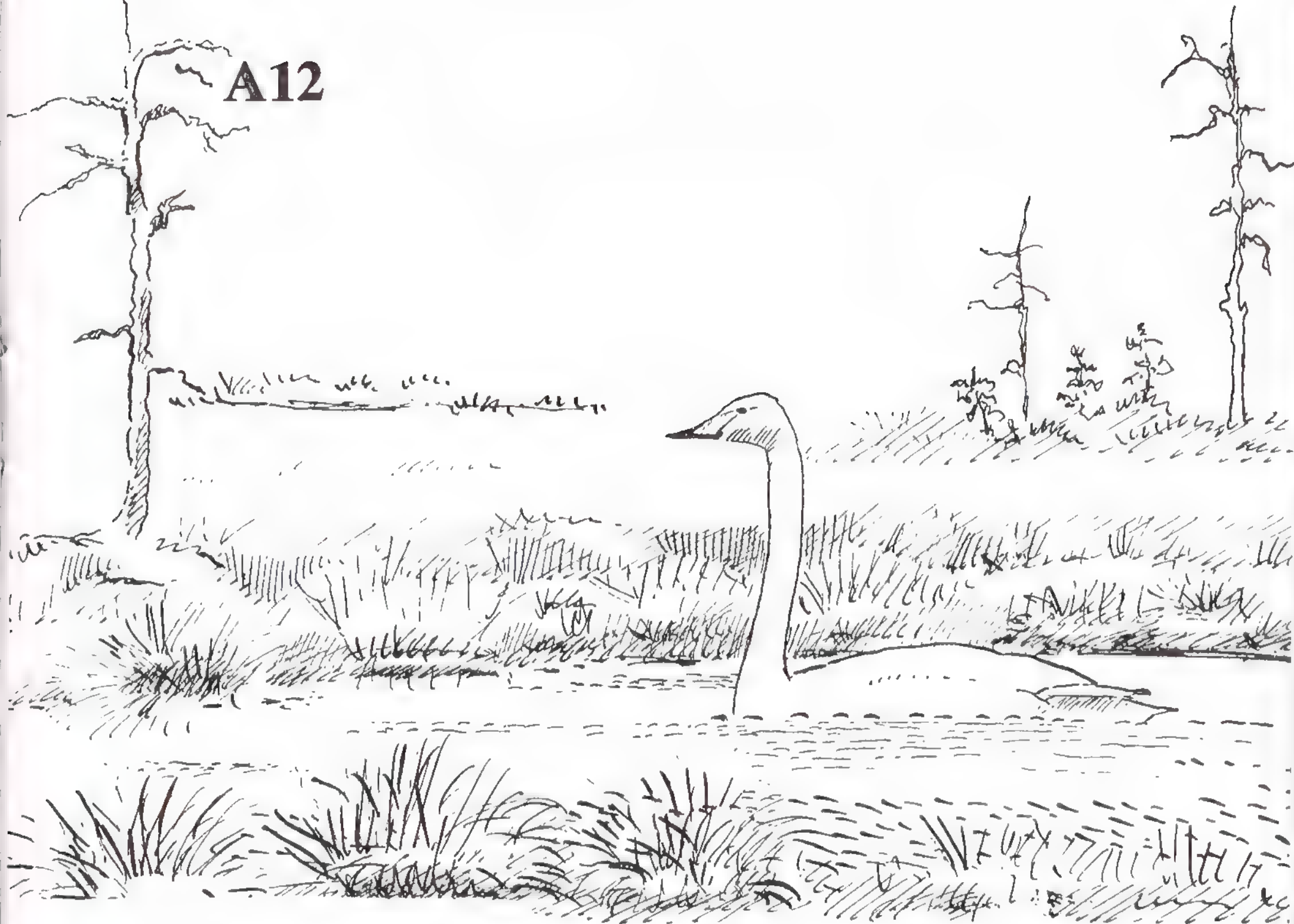
Pikkusirkku

KUUSAMO KESÄKUU

J o kurkien aamuhuudon seasta nousee esiin vähän vieraampi säe, sirkuista pienimmän, pikkusirkkun heleä laulu.

Pikkusirkku on itäinen vieras luonnossamme ja niinpä sen tapaakin vain itärajamme kunnissa, varmimmin Kuusamon joutsenmailla. Kuusamossakaan sen vierailut eivät ole jokavuotisia, vaan välivuosia saattaa olla useampia perätysten. Parhaina kesinä, silloin kun lämpimät kaakkoisvirtaukset ovat olleet voimakkaita, itäisiä ja kaakkoisia lajeja saapuu Suomeen runsaasti. Silloin tuntuu, että pikkusirkkujakin laulaa ”lähes joka Kuusamon pensaikossa”.

Pikkusirkku kuuluttaa säkeensä näkyvästi rämemännyn latvasta. Välillä se laskeutuu vaivaiskoivujen sekaan, mutta palaa pian tutulle laulupaikalle. Sirkkujen tapaan tämäkin pikkusirkku osaa useamman kuin yhden laulun ja vaihtaa sujuvasti säettä kesken kiivaan laulamisen. — Siis sama yksilö, mutta kaksi erilaista säettä. □



Yksinäinen laulujoutsen varottelee

KUUSAMO, KIURUSUO HEINÄKUU

Kuusamossa pesinee laulujoutsenia enemmän kuin missään muussa Suomen kunnassa. Laajasta kunnasta löytyy riittävästi pieniä kaislaisia lampia, matalia järvien lahtia ja vetisten rimpien ympäröimiä suolampia, joista kansallislintumme valitsevat sopivia mättäitä pesäalustaksi ja rauhallisen pesäympäristön.

Tämä pari oli valinnut pesäpaikkansa suolta, hetteikön keskeltä. Hyllyvä suo ympäröi niiden pesälampea, joka tosin ei ollut suuren suuri, mutta riittävä lähtökiihdytyksille ja laskeutumisiin. Ympäröivän suon harmaa- ja naurulokit pitivät yhdessä pikkukuovien kanssa huolen äänekkäästä hälytyksestä, jos suolla tapahtui jotain uhkaavan tuntuista.

Satojen metrien päästä laulujoutsenet pystyivät havaitsemaan meidätkin suonlaidan mäntyjen seasta ja pitivät toivotuksin toisensa ajan tasalla meidän liikkeistämme. □

Kurjet lähtevät

VAASA, SÖDERFJÄRD SYYSKUU

Hinäkuun aikana laulujoutsenten poikaset varttuvat niin suuriksi, että pienemmiltä pesimälammilta aikuiset marssittavat vielä lentokyvyttömät jälkeläiset suuremmalle järvelle, parempien ruokailumahdollisuuksien ääreen. Laulujoutsenen metsämarssia on harva päässyt näkemään ja tältäkin kasetilta tuo tapahtuma puuttuu.

Jo elokuun puolivälin jälkeen lähtevät ensimmäiset kurjet muuttomatkalle. Vielä pesimättömät parit ovat kesän kierrelleet tulevilla pesimäseuduilla ja ne ovat ensimmäisinä valmiita lähtöön. Joutsenten tapaan kurjetkin koontuvat lepäämään ja ruokailemaan perinteisille paikoille, joista löytyy ruokailualue ja turvallinen yöpymispaikka kyllin läheltä toisiaan.

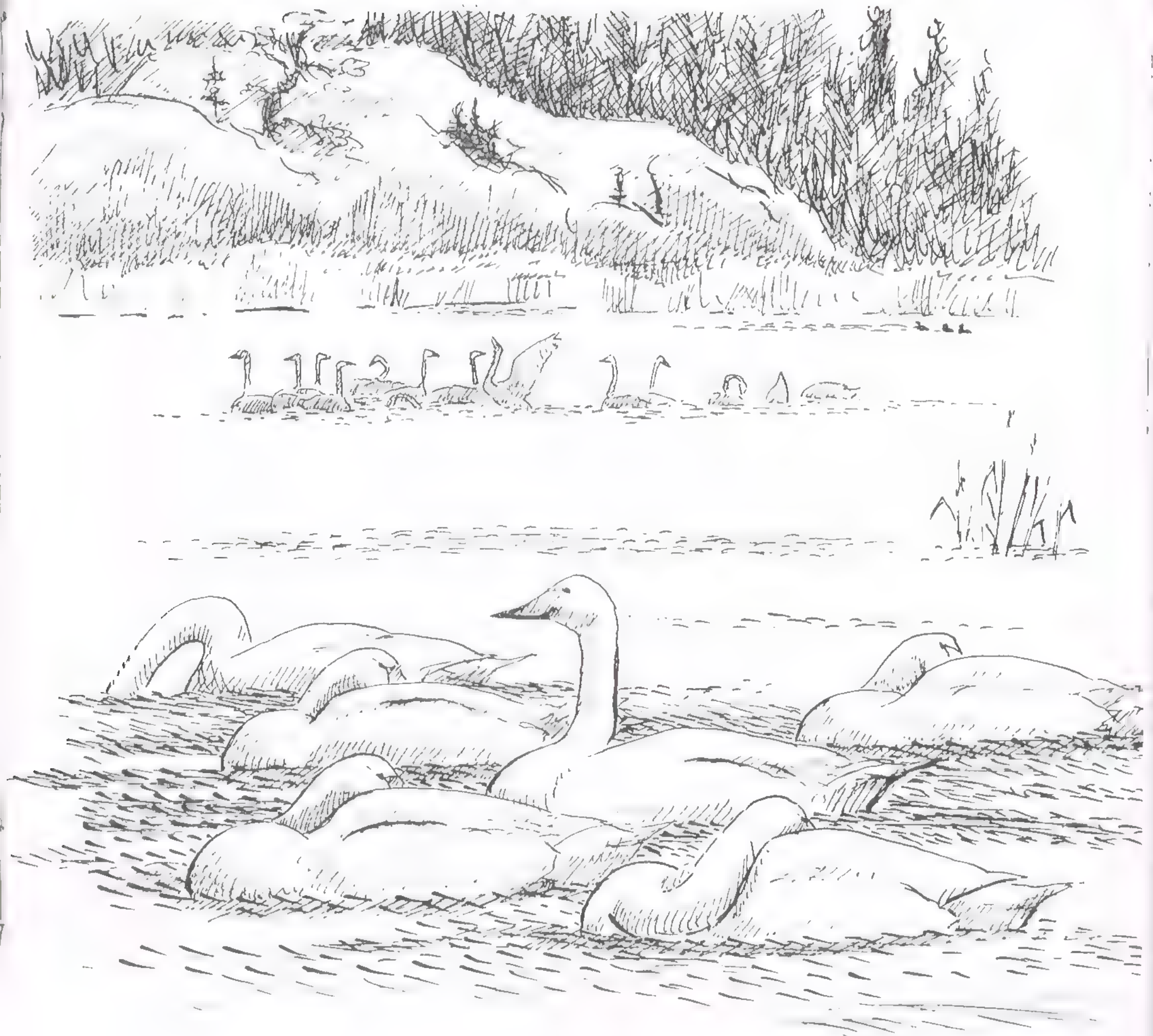
Viljelyksillä riittää elonkorjuun aikaan syötävää kurjillekin ja jos peltoaukea on lähellä merta, saaristosta löytyy suojaisia yöpymispaikkoja. Myös riittävän laaja suo kelpaa kurjille yöpaikaksi.

Tämän äänitteen kurjet leijuvat Söderfjärdin laajan peltoaukean yllä. Viljojen puinti on alkanut ja siellä, missä leikkuupuimurit ovat jo työnsä tehneet, viihtyvät kurkiparvet. Syyskuun puolivälissä tältä peltoaukealta voi laskea 600—700 kurkea. Aamulla kurjet tulevat erikokoisina auroina mereltä auringonnousun aikaan ja päivän ruokailtuaan ensimmäiset ryhmät palaavat saaristoon pari tuntia ennen auringonlaskua ja viimeiset hämärän tultua.

Uskomuksen mukaan kurjet kuljettavat mukanaan pikkulintuja etelään. Tämä uskomus on varmasti peräisin hennoista, pikkulintumaisista äänistä, joita kantautuu kurkiauroista. Kun auraa tarkastelee kiikarilla tai kaukoputkella, ei löydä joukosta ainuttakaan pikkulintua, ei omilla siivillään lentämässä eikä kurkien siivillä matkaamassa, mutta tällaisessa joukossa on kyllä nuoria samankesäisiä, vielä ruskeita kurkia. Samankesäinen poikanen ei vielä osaa kurjille tyypillistä ääntä, vaan vikisee vaivaisesti. Ensimmäiseltä muuttomatkaltaan Afrikasta nuoret kurjet palaavat vasta parin vuoden päästä ja silloin ne osaavat huikata yhtä kuuluvasti kuin vanhemmatkin kurjet. — Siinä pikkulintutarinalle selitys. □

A14

Laulu- ja kyhmyjoutsenia Bromarvissa



BROMARV, BÖLSVIKEN LOKA-MARRASKUU

Niin kurjet kuin useimmat pikkulinnutkin ovat jo jättäneet kesäiset pesimäseutunsa, kun joutsenet vielä uhmaavat ensimmäisiä pakasia pohjoisessa. Nuoret, vielä pesimättömät parit ja sellaiset

linnut joilta pesintä on epäonnistunut, siirtyvät jo lokakuun alussa Perämerelle, Hailuodon tai Kokkolan edustan vesille. Poikasten varttuminen lentokykyisiksi vie kuukausia ja siksi laulujoutsenperheet lähtevät myöhemmin muuttomatkalle.

Pesimäseudulla syysmyrskyt ehtivät jo repiä lehdet puista ja pyyhkiä ruskan värit maisemista ennen kuin joutsenet jättävät kotivedet. Monesti ensilumi ehtii maahan ennen laulujoutsenten muuttomatkan alkamista. Viimeisinä pesimään ehtineet saavat kilpailla talventulon kanssa, ja aina joku perhe tai yksinäinen joutsen jää kylmän kouriin. Mutta vaikka joutsenet jättävätkin pesimäseudun vähän ennen talven tuloa pohjoiseen, ne eivät vielä jätä Suomea.

Pohjan- ja Suomenlahden rannikoilla on monta matalaa lahtea, joita laulujoutsenet ja myös kyhmyjoutsenet käyttävät syksynviettopaikkoinaan. Perämereltä on lähdettävä lokakuussa, mutta Lounais-Suomessa voi viipyä vielä marraskuuhun, joskus aina vuoden lopulle asti. Joutsenjoukko onkin Hankoniemen lahdella suurimmillaan vasta lokakuun lopulla tai marraskuun alussa.

Nyt olemme Bromarvissa, marraskuu on ehtinyt jo hyvään vauhtiin. Sisämaassa on jo lunta ja räntäkuuroja kohtasimme monta kertaa matkalla Helsingistä Bromarviin. Mutta Bölsvikenin rannat ovat vielä lumettomat, vaikka teräksenharmaat pilvet roikkuvatkin lahden yllä. Parisataa laulujoutsenta, satakunta kyhmyjoutsenta ja sadoittain sorsalintuja uiskentelee ja ruokailee lahdella. Laulujoutsenten törähdykset kajahtelevat kaikuina metsistä ja rantakallioista. Harmaat joutsennuorukaiset vikisevät ja kyhmyjoutsenet korahtelevat. Heinäsorsat pitävät yhteyttä kvääk-kvääk-äänisarjoilla, vai liekö kyseessä äkäinen mielenilmaus liian lähelle ruokailemaan pyrkiville joutsenille.

Tähyilimme joutsenten puuhia pari tuntia herpoamatta. Välillä harmaat pilvet valuttivat päällemme muutaman tipan vettä, mutta sää pysyi tyynenä ja linnut ruokailivat levollisina kuin lahdelle kotiutuneina.

Kiikareilla havaitsimme jo kaukaa lähestyvän raekuuron. Rakeet piiskasivat tyyntä lahtea ja kuuron reuna lähestyi lounaasta pitkin lahtea kuin pystysuora liukuva seinä. Linnut kääntyivät päin raekuuroa, osa joutsenista pisti kaulan suojaan siiven alle, mutta äkäisesti merta piiskaavat rakeet eivät pahemmin tuntuneet häiritsevän lintujen puuhia.

Kuuro lipui nopeasti ylitse ja raepommitus päättyi yhtä jyrkästi kuin oli alkanutkin. Laulujoutsenet törähtelivät sateen jälkeen vähän vilkkaammin kuin ennen sitä. Lintuihin näytti syttyvän uutta eloa. — Jotain taisi sittenkin olla tapahtumassa. □

Joutsenten lähtö

BROMARV, BÖLSVIKEN MARRAS-JOULUKUU

Raekuuron mentyä laulujoutsenet aloittivat äänekkään keskustelun. Joukko taisi neuvotella kuuron merkityksestä ja siitä mitä nyt pitäisi tehdä. Päivä oli hiljalleen hämärtymässä illaksi, elettiinhan vuoden pimeimpiä viikkoja.

Lahden suulta tömisteli puolentusinaa laulujoutsenta lentoon ja joukko matkasi määrätietoisesti lounaaseen, saaristoa seuraten. Lähtijät lisäsivät levottomuutta muissakin ja yhtäkkiä kuin yhteisen merkin saaneena kymmenet joutsenet aloittivat nousukiihdytyksen. Lähtöinnostus tempaisi ilmaan niin laulu- kuin kyhmyjoutsenistakin suurimman osan. Hyökyaaltomaisesti joukko toisensa jälkeen nousi lentoon innostaen muitakin lähtökiihdytykseen. Kaikki näyttivät lentävän samaan suuntaan, lounaaseen pitkin lahtea.

Yksi kyhmyjoutsenjoukoista kaarsi lahden keskivaiheilla takaisinpäin ja kiersi pohjukkaan asti rantaviivaa seuraillen. Kyhmyjoutsenten siipien soitto hallitsi tovin tienoota. Mutta tämäkin joukko kaarsi lahden kierrettyään muiden perään ja häipyi niemennokan taa.

Tuijotimme vielä tovin hölmistyneinä lahtea. Muutamassa minuutissa Bölsviken oli tyhjentynyt melkein tyyten joutsenista ja lahdella ui enää sorsia. Lahden perukkaan yksin jäänyt laulujoutsen törähteli kuin orpouttaan valittaen. □





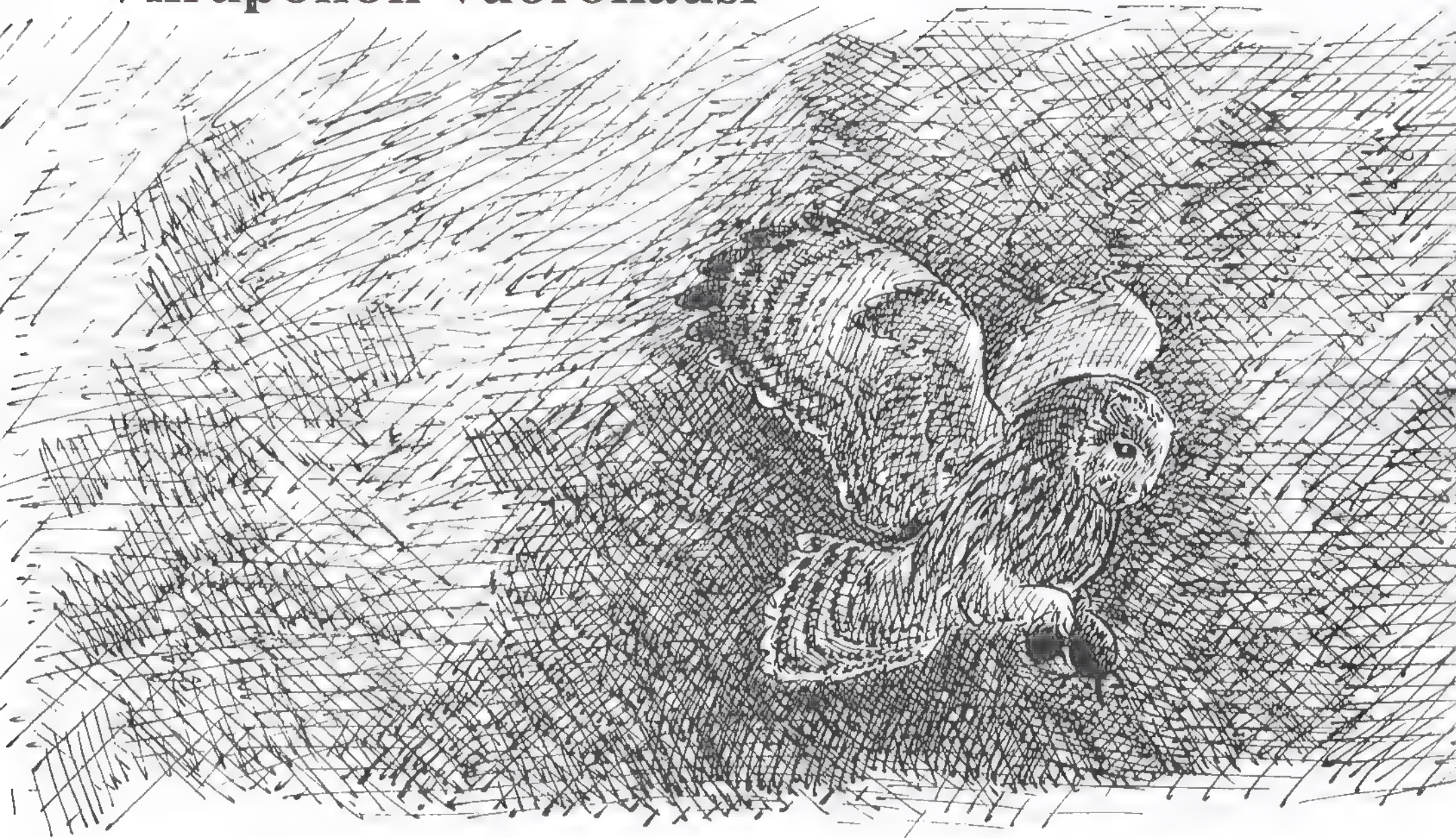
Viirupöllön vuorokausi

B

1. Punasotkia ja punavarpunen	0'00''
2. Viirupöllö haukkuu	2'25''
3. Punakylkirastas	4'35''
4. Viirupöllön poikasia rengastetaan	7'00''
5. Punarinta	9'25''
6. Saaliinvaihto klo 21	11'40''
7. Viirupöllön poikaset kerjäävät	15'05''
8. Saaliinvaihto sateessa klo 2	15'40''
9. Poikaset ruokailevat	18'50''
10. Koiras huhuilee aamulla klo 4	22'10''
11. Varikset ja harakat löytävät viirupöllökoiraan	22'10''

KOKONAISKESTO 24'50''

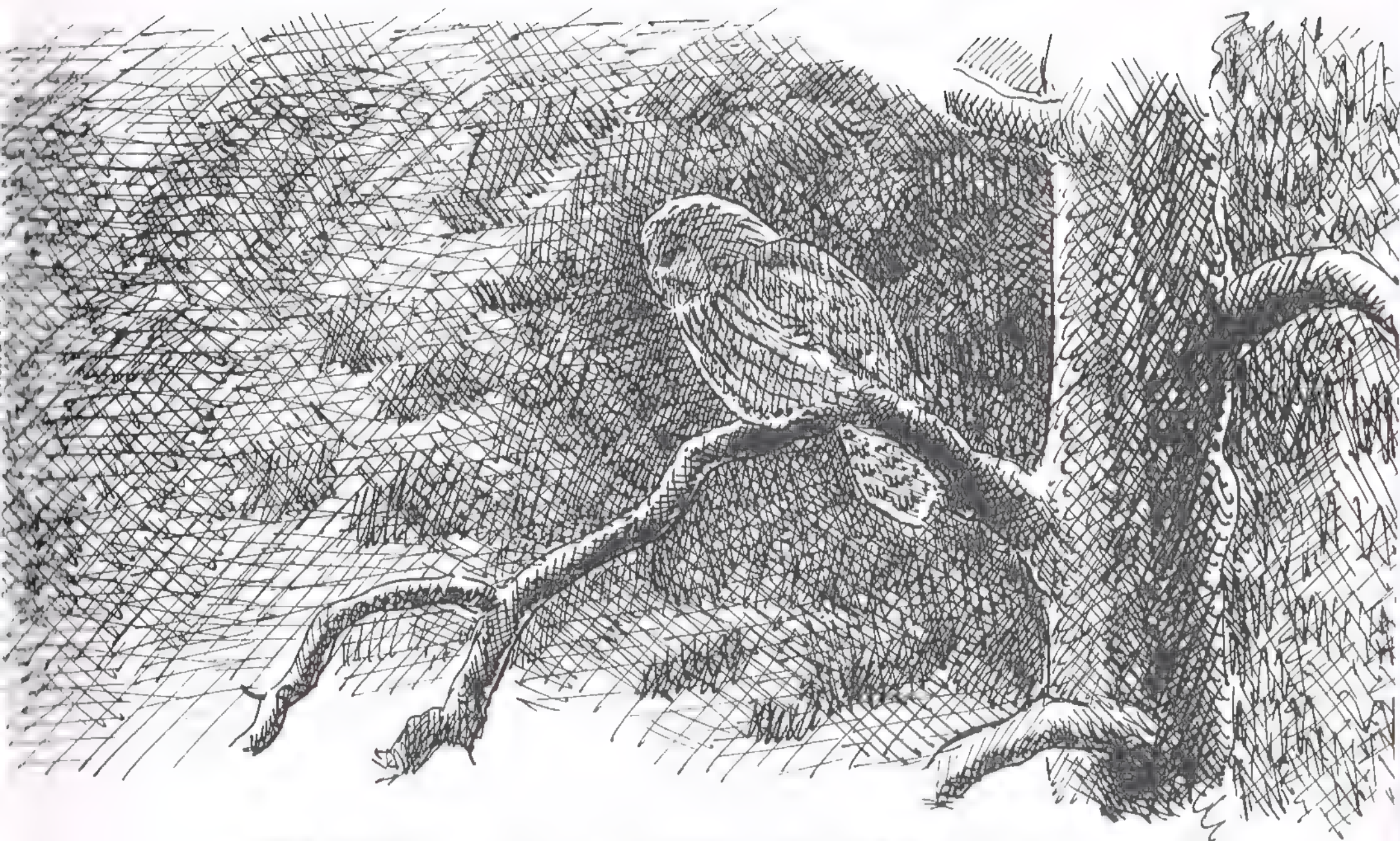
Viirupöllön vuorokausi



Viirupöllön tieteellinen nimi, *Strix uralensis*, jo osaltaan kertoo, että pöllö on "uralilainen", siis taigan eli pohjoisen hevumetsävyöhykkeen lajistoa. Sen levinnäisyysalue ulottuukin Norjasta Japaniin eli läpi koko vanhan mantereen, Atlantilta Tyynelle merelle. Suomen eteläpuolella viirupöllöjä on vielä Balttian maissa ja muutaman parin ryhmiä jäänteinä menneestä Kaakkois-Euroopan vuoristometsissä. Suomi on vankkaa viirupöllöaluetta ja meillä tästä pöllöstä tiedetäänkin enemmän kuin muualla.

Kalastaja Pentti Linkolan nimi liittyy kiinteästi viirupöllötutkimuksiin. Linkolan aloitteesta käynnistettiin Hämeessä isojen pesäpönttöjen ripustaminen maastoon viirupöllöjen asuntopulaa lievittämään, kun sopivista pesäkoloista alkoi olla pula. Maisteri Pertti Saurola on tutkinut Kanta-Hämeessä viirupöllöjä pian vuosikymmeniä ja Päijät-Hämeessä viirupöllöjen elämää on selvitetty fil.lis. Hannu Pietiäinen.

Hannu Pietiäisen ansioksi on luettava paljon näidenkin viirupöllöjen äänitteiden onnistumisesta. Kaikki äänitykset on tehty hänen tutkimuspesillään vuosina 1979—86. Olemme saaneet Hannulta tietoja Lahden ja Heinolan ympäristön viirupöllöistä, päässeet kymmeniä kertoja tutkimusretkille mukaan ja hänen asiantuntevien neuvojensa perusteella on valittu ne pesäpaikat, joilla olemme odotelleet yön tai useampia päiviä saadaksemme nauhoille talteen ääniä viirupöllön elämästä.



Päijät-Häme on vahvaa viirupöllöaluetta sikäläisten lintuharrastajien sekä Hannu Pietiäisen ja Heikki Kolusen ansiosta. Pesäpönttöjen määrällä on ollut ratkaiseva merkitys pöllöjen runsauteen alueella. Pesintöjen määrä taas riippuu myös myyrien määrästä ja kun se vaihtelee luonnon omien lakien mukaan, eivät tutkijat sen paremmin kuin lintuharrastajatkaan pääse suuresti vaikuttamaan siihen, kuinka monta pesivää paria alueella kunkin vuonna on ja kuinka hyvin pesintä onnistuu.

Se että tämänkin kasetin äänitteiden keruu on kestänyt vuosia, kertoo jotain viirupöllöistä. Joka vuosi äänitykseen sopivia pesäpaikkoja ei ole ollut, sillä Päijät-Hämeessäkin on 1980-luvulla keritty kokea hyviä ja huonoja pöllövuosia. Kaikki muutkin viirupöllön vuorokaudesta kertovat äänitteet on tallennettu Päijät-Hämeessä. Kasetilla esiintyy monta viirupöllöä ja äänitykset on tehty eri puolilla Hannu Pietiäisen tutkimusaluetta seitsemänä vuonna.

Annetetaan Hannu Pietiäisen itse kertoa Päijät-Hämeestä ja sen viirupöllöistä.

Päijät-Hämeen viirupöllöt

Vanhalle kaskimaalle nousseessa koivikossa pyrstötiaispari mennä tirskuttaa omilla asioillaan latvuksesta toiseen. Joku näyttää silti kiinnostavan niitä alempanakin, sillä molemmat pyörivät nyt pienen näreen oksistossa. Tarkennan kiikarini lintuihin ja huomaan kiinnostuvani itsekin.

— Katsopa Hessu! Tuolla noin, hieman latvasta alaspäin. Siellähän sitä taas haudotaan!

Näreestä roikkuu pitkä, mustaviiruinen viirupöllön höyhen. Varma merkki siitä, että naaraalle on alkanut muodostua hautomalaikku.

Rämmin huhtikuun alun auringon pehmittämässä lumessa, ystäväni ja työtoverini Heikki Kolusen kanssa, molemmat hiestä märkinä, posket jo tyylikkäästi ruskettuneina. Poimimme höyhenen ja jatkamme muutaman kymmenen metrin päähän kuuselle.

Kuusessa on suuri pönttö, viirupöllölle varta vasten ripustettu. Pöntön aukon reunoihin on tarttunut untuvia emon kulkiessa sisään ja ulos. — Nyt ei enää pulista. Kumpikin tietää tehtävänsä ja toimii sen mukaan. Ojennan Hessulle haavin jatkovarret ja hän liittää ne ja nostaa viisimetrisen varren päässä haavin pöntön lentoaukolle ja kopauttaa kevyesti lautoja. Vastaukseksi tulee pari tiukkasävyistä nokan napsutusta, joihin lähistöllä torkkunut koiraskin herää ja vastaa huhuilemalla.

— Ei taida tulla auttamatta. Pidä kolliä silmällä niin haen muorin ulos aurinkoon.

Avaan pöntön katon.

— No päivää! Mikä teihin kaikkiin on nyt mennyt kun ei enää kukaan halua tulla omin avuin ulos.

Naaras napittaa tiukasti silmiin ja napsuttaa nokkaansa. Kukapa sitä nyt kotoansa niin vain lähtisi.

— Kuuule kyllä se on nyt niin, että jos me on sulle kämppä annettu niin vero siitä on maksettava! Ulos vaan!

Tylyjä sanojako? Tuskin, sillä tämäkin naaras on jo neljänä aikasempana keväänä kuullut samat löpinät. Käsittelyyn eivät pöllöt tunnu hermostuvan. Jos ne jostain voisivat ottaa nokkiinsa niin se saattaa kyllä olla keskustelun taso.

Kuten muualla Suomessa on päijäthämäläinenkin viirupöllötietämys perua siitä, että viirupöllöt niin kovin halukkaasti asettuvat pönttöihin. Joka kevät tarkastamme Lahden ja Heinolan tutkimusalueilla noin 160 pönttöä. Emmekä turhaan, sillä asuttuja niistä on liki sata. Viirupöllöreviirit kattavat kaikki alueella esiintyvät metsätyypit orimattilalaisesta kanahaukka-kuusikosta pertunmaalaiseen tai hartolalaiseen kaskikoivikkoon. Minun mielestäni parasta viirupöllömetsää on pienten peltolaikkujen ja puronvarsien kirjoma itähamäläinen valoisa sekametsä. Ja vaikka näistä metsistä ei viirupöllöä tapaisikaan, lienee vaikea etsiä oivallisempaa retkeilymaastoa!

Pöntöt ovat viirupöllöille tuiki tarpeellisia. Entisaikaiset pesäpaikat, suuret kelot ja ikivanhat kolopuut on jo aikoja sitten korjattu eteläsuomalaisista metsistä. Toki luonnonvaraisia pesintöjä vieläkin tapaa, ennen kaikkea vanhoissa kana- ja hiirihaukan pesissä, mutta ne eivät ole aina menestyksellisiä. Viirupöllö ei näet tuo minkäänlaisia pesäaineita vanhan lisäksi. Naaras vain kuopii risupesän pohjaan sopivan kokoisen syvennyksen, johon se sitten munansa munii. Kovin montaa kuopimiskertaa ei suurikaan rytö kestä, ja viimein pesintä epäonnistuu munien pudotessa maahan tai pesän hajotessa poikasten alla.

Koska viirupöllölle sopivia pesäpaikkoja ei ole luonnontilaisessakaan metsässä tarjolla ylettömästi, pesäpaikkaa kannattaa vartioida. Viirupöllö onkin paikkalintu. Parit ovat pesiensä lähistöllä vaikka pesintään ei aina olisikaan mahdollisuutta.

Pesiminen riippuu myyrien runsaudesta. Kukaan ei tiedä kuinka monta myyrää tarvitaan vaikkapa kolmen viirupöllön munan tuottamiseen, mutta sen verran tiedetään, että joskus myyriä on, joskus ei. Tärkeimpiä muninta-aikaisia saaliseläimiä ovat pelto- ja metsämyyrä. Kummankin lajin kannat vaihtelevat vuodesta toiseen. Kolmen-neljän vuoden välein toistuu pöllöille yltäkylläisyyden aika, jota seuraa yleensä ankara kohmelo: myyräkannat romahtavat ja lisääntymistä voivat yrittää vain kaikkein parhailla reviireillä asuvat linnut. Päijät-Hämeessä on huippuvuosina (1979, 1983 ja 1986) noin kolmella neljäsosalla pareista ollut munia, kun huonoina myyräkeväinä ja ankarien talvien jälkeen (1977, 1981, 1984) vain neljäsosa pareista on tuottanut munia. Keskinäisina keväinä (1978, 1980, 1982, 1985) noin kaksi kolmannesta pareista on talven jälkeen ollut siinä kunnossa, että ne ovat saaneet aikaiseksi munia.

Viirupöllönaaras alkaa valmistautua munintaan jo helmi-maaliskuussa. Koiras kantaa sille ahkerasti myyriä, jotta se lihoisi ja vahvistuisi. Hyvissä ajoin ennen muninnan alkua naaras käy kuopimassa pöntön pohjan puruja. Jos ravintoa ei ole riittävästi tai pari on kokematon, voi lisääntymiskausi päättyä pöntön kuopimiseen. Pari ei silti hylkää pönttöä vaan oleilee melko tiiviisti sen tuntumassa pitkälle kevääseen, kuin viimeistä mahdollisuutta odottaen.

Päijäthämäläiset viirupöllöt aloittavat muninnan huhtikuun ensimmäisinä päivinä. Kiireisimmät voivat hyvän myyrävuoden turvin alkaa jo maaliskuun alkupuoliskolla. Myöhäisimmät kuhnustelijat ryhtyvät pesimispuuhiinsa vasta huhti-toukokuun vaihteessa.

Munia on tavallisesti kahdesta neljään. Hyvinä lisääntymiskausina pesyekoko on suurempi kuin huonoina. Parhaimmissa olosuhteissa naaras voi pyöräyttää jopa seitsemän tai peräti kahdeksan aivan valkoista kananmunan kokoista munaa. Samana keväänä aikaisin aloitetuissa pesyeissä on useampia munia kuin myöhäisissä pesyeissä.

Hautominen on naaraan vastuulla. Ei koiras sentään aivan vilunkipelillä selviä, sillä se kantaa naaraalle myyriä eineeksi koko kuukauden kestävän haudonnan ajan. Tosi toimeen koiras joutuu kuitenkin vasta poikasten kuoriuduttua. Naaras on edelleen pesän vahtina. Viirupöllökoiras on ihailtavan tarmokas saalistaja, jos myyriä on runsaasti. Kun poikaset ovat pieniä eikä ravinnon kulutus ole vielä suurimmillaan, voi pöntön pohjalle kertyä muutamassa päivässä jopa nelisenkymmentä myyrää odottamaan käyttäjänsä. Saalis on pesäpoikasajan alkupuolella pääasiassa pelto- ja metsämyyriä; hieman pesinnän ajankohdasta riippuu kuinka usein koiras tuo saaliina vesimyyriä. Vesimyyrä on tärkeä toukokuinen eines. Milloin myyrästys ei onnistu tai myyriä ei edes ole, joutuu viirupöllö saalistamaan lintuja, rastaita, variksenpoikia, joskus helmipöllön tai varpushaukan. Minkä nyt kiinni saa!

Kun poikaset ovat liki kolmiviikkoisia alkaa pesässä olla jo hieman ahdasta, ja naaras siirtyy ulos lähipuiden oksille vartioon. Vihainen haukahtelu ja kiivas nokan napse on merkki lähestyville ihmisille naaraan valppaudesta. Viirupöllön varoitukset on syytä ottaa todella vakavasti huomioon, sillä naaras on vimmattu poikastensa puolustaja. Saattaapa liki puolta pienempi koiraskin joskus osallistua tunkeilijan läksytykseen. Pesälle kapuava ihminen saa niskaansa määrätietoisesti iskevän emon kahdeksan terävää, liki kolmisenttistä kynttä. Ajattelepa: Sinua heitetään kilon painoisella möykylä, johon on kiinnitetty kahdeksan tuuman pituista paksua neulaa — mitä teet? Et muuta kuin valut verta. Älä kiipeä viirupöllön pesälle, koska sinulla ei ole siellä kuitenkaan mitään tekemistä!

Oltuaan pesän suojassa yhteensä noin kuukauden ajan poikaset kapuavat ulos pöntöstä. Ne eivät vielä osaa ollenkaan lentää. Nokkaakin apunaan käyttäen ne kiipeävät pesäpuun oksistoon ja hyppäävät sieltä tomerasti lähipuuhun, elleivät sitten tulla muksahda varvikkoon. Itsenäinen pöllönelämä on ymmärettävästi näiltä karvaturreilta vielä pitkän ajan päässä. Kolmisen kuukautta kuluu pesästä lähdöstä itsenäistymiseen. Sinä aikana poikaspuvun pörröinen untuva vaihtuu aikuisen linnun höyhenpukuun. Kaikkein viimeisinä vaihtuvat pään höyhenet. Liittyneekö siihen, että emojen on tunnettava poikasensa poikasiksi etteivät ne sekoittaisi jälkikasvuun tunkeilijoihin. Tiedä nyt tuosta.

Kaiken kaikkiaan viirupöllöemoilta kuluu yli viisi kuukautta pesimäaskareissa. Eikä se ole helppoa aikaa. Sen näkee siitä, että pesivät linnut pystyvät sulkimaan vähäisemmän osan siipisulistansa kuin pesimättömät. Ja kuta useampia poikasia on, sitä harvempia käytössä kuluneita sulkia emot pystyvät vaihtamaan. Viirupöllöemot tekevät kaikkensa poikastensa eteen.

Epilogi lokakuussa

Kiipeän pöntölle, tihku on kastellut oksat liukkaiksi. Purupussi keikkuu vyöllä. Muutama sahanpuru pöntön aukolla paljastaa jonkun käyneen täällä. Avaan kannen — pöntössä on suuri kuoppa, kuin munia vailla. Vaihdan pönttöön tuoreet purut ja tasoitan kiusallani pohjan. Pohtikoon nyt sitä. Kevääseen on enää runsas viisi kuukautta.



Punasotkia ja punavarpuen

NASTOLA, RUUHIJÄRVI 26.5.1985

KLO 10

Kevät on ehtinyt jo pitkälle. Puut ja pensaat ovat täydessä lehdessä, Ruuhijärven perukassa kukkivat rentukat keltaisina, kevättulva on nostanut järven rantapajukkoon. Naurulokit istuvat pesissään, osa ruokailee hiljan kynnetyllä pellolla. Seitsemän punasotkaa sipisee soidinkarkeloissaan lahdenperukassa, siinä missä muutaman viikon kuluttua on musta multa.

Pajusirkku jankuttaa säettään pensaikon reunassa, mutta sen säe hukkuu naurulokkikolonian melskeeseen. Korea punavarpuenkin on ehtinyt kaakosta pesimäsijoilleen Hämeeseen ja on valinnut laulupaikakseen pajukon korkeimpien pensaiden latvaoksat. Tovin se laulaa kuuluvasti yhdellä oksalla punaiset kurkkuhöyhenet pörhöllä ja pyrähtää sitten seuraavalle kuulutamaan soidinvirettään.

Punasotkat pyörivät piiriä lahdella kahta naarasta liehitellen. Korskeimmat koiraat intoutuvat ajamaan toisia pois piiristä ja niin mennään tovi peräkanaa vettä pärskyttäen. Soidininto tuntuu välillä lopahtavan joltakin koiraalta, mutta kun nätti naaras soutaa hivenen lähemmäs intoutuu laiskinkin sotka komeilemaan ja väkättämään hentoa soidinlauluaan.

Jostain kauempaa kantautuu kuhankeittäjän vihellys, syvempi ja täyteläisempi kuin karmiinikurkkuisen punavarpuen. Kuhankeittäjätkin ovat palanneet muuttomatkaltaan kaukaa trooppisesta Afrikasta ajoissa. Joskus Itä-Hämeen vanhoista kaskikoivikoista kuuluu kuhankeittäjän kutsu vasta kesäkuun ensimmäisinä päivinä. Immilän kylällä kykyttää käenpiika, ”ulosottomies”, joka saattaa tyhjentää tiaispöntön toisensa jälkeen kun se katsastaa niitä pesäpaikakseen. Käenpiika ei tunne armoa, pihalle pöllähtävät niin poikaset, munat kuin pesätarpeetkin, jos käenpiian pöllytykseen joutuu.

Haarapääsky lentää melkein järven pintaa viistäen sieppailemassa ensimmäisiä lentäviä hyönteisiä ravinnokseen. Silläkin alkavat pian pesäpuuhat, kunhan naaraatkin ehtivät saapua pitkältä muuttomatkalta. □

B2

Viirupöllö haukkuu

NASTOLA, IMMILÄ 5.5.1983

KLO 10



Aivan kylän tuntumassa, reunimmaisten peltojen takana, on viirupöllöparilla pesänsä. Se ei ole luonnonkolo, vaan päijäthämäläisten lintuharrastajien vartavasten viirupöllölle mäntyyn kiinnittämä suuriaukkoinen pesäpönttö. Kodostansa hautova naaras näkee järvelle ja yli pienen peltotilkun. Järveltä kantautuu vesirajaa viilettävän rantasipin ääni.

Talitiainen laulaa kaksitavuista säettä viirupöllön pesäpuun tuntumassa isosta linnusta välittämättä. Enemmän se on kai varuillaan meidän ja Hannu Pietiäisen vuoksi, Hannu kun on kipuamassa viirupöllön pesäpuuhun kypärä päässä ja kasvosuojus silmien turvana. Viirupöllötutkijan on lähes päivittäin tarkistettava pesueen tilanne.

Koiras on torkkunut jossain kuudessa aamun sarastuksesta lähtien ja on nyt herännyt meidän tuloomme ja lentänyt puolustamaan pesää. Se tyytyy tarkkailemaan puuhiamme, mutta pesästä ulos lentänyt naaras jo naputtelee tui-masti nokkaansa ja haukahtelee äreästi. Varis raakkuu pöllöjä, se kun on aina hädissään kohdatessaan pöllön. Peippokoiras huikkaa muutaman varoituksen, mutta rauhoittuu sitten laulamaan tuttua säettä.

Pöllöt vahtivat meitä ja me pöllöjä. Viirupöllö on tunnetusti aggressiivinen pesäympäristössään ja harmaapöllö käy herkästi hyökkäykseen pesän alla kulkevan kimppuun, saati sitten pesälle kiivenneen karkoittamiseksi. Tämän tiedämme ja pesällä työskentelevä tutkija on saanut kokea ystävänsä viirupöllön terävien kynsien raatelevan syleilyn verisesti valitettavan monta kertaa.

Heti kun työ on tehty, poistumme ripeästi pesäpaikalta. Metsä takanamme rauhoittuu peippojen, talitiaisten ja metsäkirvisten laulupaikaksi. □

Punakylkirastas



NASTOLA, SUURISUO 9.5.1985

KLO 13.30

Punakylkirastailla on paikalliset murteensa, joten tässäkin voimme puhua perustellusti itähämmäläisestä punakylkirastaasta. Tämä nopea, hiukan hätäinen säe on minulle tuttu Lahden ympäristöstä. Näin laulavia punakylkirastaita en kuule pääkaupunkiseudulla eikä tarvitse mennä kovinkaan pitkälle Nastolasta, kun jo säe vaihtuu verkkaisemmaksi. Hämmäläisiä on moitittu hitaiksi, mutta punakylkirastas on ainakin laulusaan vikkellä. Laulun loppu on lajille tyypillinen jokeltelu, jonka pituus vaihtelee eri yksilöillä.

Toukokuun alussa rastaiden muutto on kiihkeimmillään ja silloin lauletaan auringon noususta pimeäntuloon asti, jotta joku naaras pysähtyisi kuuntelemaan kosiokutsua. Ahkerasti istui tämäkin punakylkirastas laulupaikallaan männyn latvassa säettään jankuttamassa, vaikka metsä oli hiljentynyt päivälevolle. □

Viirupöllön poikasia rengastetaan

HEINOLAN MLK 17.5.1979

KLO 19.30

Päivän kiersimme viirupöllöreviirejä Asikkalassa, Nastolassa, Heinolassa ja lopulta illansuussa päädyimme mutkittelevia sorateitä Heinolan maalaiskunnan luoteiskolkalle. Monta kertaa päivän aikana oli toistunut sama tapahtuma:

Hannu Pietiäinen ja Heikki Kolunen lähestyivät varovasti pesäuuttua pitkävartinen haavi mukanaan. Haavimies hivutti pyydyksensä hiljaa lentoaukolle ja sen jälkeen muutama rapsautus pesäpuun kylkeen ja emo sukelsi tyylikästä haaviin. Monta naarasta on ehditty punnita ja mitata ja sen jälkeen rouva on päästetty vapaaksi, Hannu kiivennyt pöntölle mittaamaan, punnitsemaan ja rengastamaan poikaset.

Viirupöllönaaras jää tavallisesti lähipuihin seuraamaan pesälletunkeutujien puuhia. Niin nytkin. Tuimasti se paukuttaa männynoksalla nokkaansa ja urahtelee, kun Hannu kipuaa kuuseen, asettuu hajareisin tukevalle oksalle istumaan ja kiinnittää turvaköyden puun ympäri. Etäämpää kuuluu koiraspöllön ääni ja sekin lentää kohta paikalle, kiertää kerran meidät turvallisen matkan päästä ja laskeutuu naaraan vierelle oksalle haukahtelemaan. Lauhurastas on jo aloittanut iltalaulunsa.

Hannu on ehtinyt saada ensimmäisen poikasen jo hyppysiinsä ja aloittelee untuvikon mittausta. Pöntössä on kolme noin kaksiviikkoista poikasta. Mittaaja luettelee pesältä lukuja, painoja ja siiven mittoja sekä renkaan numeroita, Hessu kirjaa tiedot muistikirjaan puun juurella.

Kesken poikasten rengastuksen viirupöllönaaras päättää käydä hyökkäykseen. Viirupöllöt ovat yksilöitä käytöksessään. Jotkut naaraat pöllyttävät tutkijaa joka kerta kun hän tulee pesälle, toiset pysyttelevät loitommalla ja vain urahtelevat ja paukuttavat nokkaansa hermostuneesti. Tämä tyttö oli entuudestaan tuttu aggressiivisuudestaan. Sulavasti pöllö heittäytyy siivilleen ja liittää alaviistoon suoraan kohti rengastajaa, kääntää jalat eteen vähän ennen törmäystä, raapaisee naskalinterävillä kynsillään kypärää, mutta ylettyy myös yhdellä kynnellä kypärän ja kauluksen väliin...

...Pöllö menettää tasapainonsa törmäyksessä ja kierii pallona alas kuusen- ▷

oksia, mutta pääsee alimpien oksien kohdalla taas siivilleen ja lentää viereisen puun oksalle tarkastelemaan hyökkäyksen vaikutuksia.

”Satutat ittes, kun törmäilet tolleen”, kuuluu Hannun ääni puusta. Me kysymme mihin isku osui, mutta emme saa vastausta. ”En huomannut



yhtään”, toteaa uhri, sipaisee kädellä kynnen jättämää haavaa kaulassa ja jatkaa työtään.

Punarinta helähtää viereisessä kuusessa ja varis ilkkuu karkealla äänellään meitä, vai liekö peloissaan viirupöllöt huomattuaan. Se osaa olla aina paikalla, kun metsässä tapahtuu jotain. □

Punarinta

HARTOLA 7.5.1986

KLO 20.30

Viirupöllöt ovat aktiivisimmillaan yöaikaan, vaikka poikasten kerjätessä kiihkeimmin ravintoa koiras saattaa saalistaa myös päivällä. Jotta viirupöllöjen vuorokausirytmistä saisi selvyyden, on oltava hereillä silloinkin kun pöllötkin eli auringonlaskusta auringonnousuun. Tämänkin kasetin äänitteitä varten olemme viettäneet viirupöllöreviireillä useita öitä. Piiloteltasta on paras häiriöttä äänittää pöllöjen askareita. Mikrofonit pesäpuun alla ja teltta sivummalla puiden suojassa ei saa pöllöjä menettämään luottamusta pesäpaikkaansa. Piiloon on kömmittävä reilusti tunteja ennen auringonlaskua ja aamulla piilosta voi tulla esiin ensimmäisen kerran seitsemän kahdeksan aikaan.

Taas ollaan vahtimassa yhtä viirupöllöpesuetta. Lumi on parahiksi sulanut, mutta maa hohkaa vielä routaisena kylmää. Aurinko lipuu jo kuusten taa, punarinta helisyttää iltatiukuaan. Rastat ovat aloittaneet iltalaulunsa. Tirkistelemme teltasta sormenlevyisestä raosta pöllömetsään. Naaras istuu ahtaassa kolossa poikasia lämmittäen. Tämä pesäpaikka on harvinainen, sillä pöllö on löytänyt riittävän suuren luonnonkolon, mihin on pesinyt. Kolo on vain puolentoista metrin korkeudella kaksihaaraisessa, tukevassa koivussa.

Naaras varmaan odottaa jo malttamattomana koiraan huhuilua, sillä se tietää ruokaa. Koiraan tehtävä on ruokkia naaras ja poikaset. Huhuilulla se ilmoittaa olevansa tulossa ja naaras vastaa pesästä urahduksilla, nostaa vähitellen vastauksensa voimaa ja lopulta lähtee kolosta saaliinvaihtopaikalle. Viirupöllöparista riippuen saaliinvaihto on äänekäs tapahtuma, mutta jotkut parit voivat tehdä sen melko äänettömästäkin. Harvoin koiras tuo ruokaa kololle asti, tavallisesti äkäinen äiti hätistää sen saalistukseen pesältä. Poikkeuksiakin on, kuten pian huomaatte.

Yhden yön aikana koiras tuo ruokaa 3—5 kertaa pyyntionnesta ja myyrämäärästä riippuen. Huonoina myyrävuosina saalistus vie aikaa ja perhe saa odottaa joskus pitkiäkin aikoja apetta. □

Saaliinvaihto klo 21

HARTOLA 7.5.1985

KLO 21

Kuusikossa helisee vielä punarinnan laulu ja rastaiden konsertti soi kiihkeästi. Kurkistamme teltassa kelloa samaan aikaan kun naaras urahtaa kolostaan koiraalle vastauksen. Viisarit osoittavat yhdeksää, aurinko ei ole vielä ehtinyt puiden latvojen taa, mutta koiras kertoo jo halustaan tuoda pesueelle ja naaraalle ruokaa. Näin se on alkanut viirupöllön yövuoro aikaisemminkin jo iltaruskon valossa, kun olemme seuranneet näiden lintujen elämää lähietäisyydeltä.

Koiras kuuluttaa tulonsa uudemman kerran ja naaras parkaisee vastauksen edellistä pontevammin. Lehtokurppa kiertää soidinpiiriään ja kurnuttaa parahiksi viirupöllöjen keskustelun lomaan. Tirkistän teltan tarkkailureiästä ja löydän koiraan silmiini männyn alaoksilta, kymmenen metrin päästä teltasta. Mustarastas aloittaa hätäisen varoituksensa kilkuttamisen. Koiras liittää äänettömästi telttamme yli, mikrofonin ohi ja aikoo laskeutua kololle, mutta naaras rähähtää pesällä ja saa koiraan nousemaan mäntyyn pesäpuun vierellä. Tovin kuuluu metsässä naaraan vaativia urahduksia ja rastaiden säkeitä. Mustarastas on huomannut pöllön ja kiihdyttää hätäistä ääntään.

Viirupöllö istuu hölmistyneenä männyssä myyrä tukevasti nokkapihdissä roikkuen. Se taitaa miettiä mitä seuraavaksi pitäisi tehdä, kun vastaanotto pesällä oli nyreä. Kysyvä ei eksy, taitaa olla pohdinnan tulos, koska pöllö kajauttaa tovin mietittyään huhuilun eetteriin viestiksi naaraalle. Ääni kololla voimistuu ja karjahdusten tempo kiihtyy. Vuoropuhelu tiivistyy ja lopulta koiras heittäytyy alas oksalta, liittää kololle, jättää myyrän pikaisesti naaraalle ja jatkaa samantien matkaa istumaoksalle.

Rastaiden konsertti vaimenee vähitellen. Koiraspöllö istuu oksalla lepäämässä ja mustarastas jankuttaa tietävänsä, missä harmaapukuinen pöllö lymyilee. Hämärän jo alkaessa verhota metsää koiras lähtee liikkeelle. Muutamana pehmeän siivenlyönnin voimalla se katoaa puiden sekaan, ilmeisesti pellon laitaan myyräjahtiin. □

B7

Viirupöllön poikaset kerjäävät

B8

Saaliinvaihto sateessa klo 2

ASIKKALA 8.5.1983

Hartolasta olemme siirtyneet etelämmäs, Asikkalaan, Päijänteen eteläpään suurelle Salonsaarelle. Tämän hakkuuaukean laitaan, pieneen metsäsaarekkeeseen ripustetun uutun naaras on äkäisen muorin maineessa, äänekäs ja päälleikäyvä. Odotimme ensimmäisestä yöstä paljon ja pöllöparin äänenkäyttöön emme pettyneet. Luontoäiti ei vain aina ole täydellisesti hankkeissamme mukana ja niinpä poutaisena hämärtynyt yö toi tullessaan sateen.

Sade ropisi telttamme katolle. Tummat pilvet tekivät kevätyön synkäksi ja pimeäksi. Koiras ei käynyt alkuyöstä lainkaan tuomassa ruokaa pesueelle. Poikaset vikisivät pesässä ja kerjäsivät niitä lämmittävältä naaraalta syötävää. Kuuntelimme kuulokkeilla mikrofoniin välittämää viirupöllöjen perhe-elämää sateisessa yössä, ahtaassa pesässä.

Torkuimme puolihorteessa koiraan kutsuhuutoa odotellen. Ennen vuorokauden vaihtumista sen ääni kuului kerran, mutta naaras ei tuntunut reagoivan lainkaan. Naaras oli pimeän tultua käynyt itse myyräjahdissa ja viipyi silloin tunnin verran poissa pesältä. Myyräjahti ei tainnut sujua helposti nyt.

Kohta kahden jälkeen metsäaukion laidasta, reilusti parin sadan metrin päästä meistä, kiiri koiraan kysyvä huhuilu. Naaras urahti äkäisesti vastauksen ja vuoropuhelu alkoi. Kotvan ”keskustelun” jälkeen naaras kömpi ulos pöntöstä, jatkoi äkäistä ääntelyään lentäessään koirasta kohti. Metsä raikui pöllöjen huudoista, kun ne lensivät peräkanaa saaliinvaihtopaikalle, jonne emme voineet nähdä. Naaraan ääni kiihtyi koko ajan ja huuto vaimeni vasta kun äkäinen äiti oli saanut koiraan tuoman saaliin haltuunsa ja se kömpi uuttuun poikasten kimeän vikinän säestyksellä. Pystyimme vain äänistä kuvittelemaan, kuinka nälkäiset poikaset kilvan kurottivat kaulojaan emoa kohti nokka ammollaan. Ruuasta käydään poikasten kesken aina kova kamppailu ja vahvin, yleensä vanhin ja suurin vie parhaat palat päältä.

□

B9

Poikaset ruokailevat

ASIKKALA 8.5.1983

KLO 2.15



Pesäpöntössä kävi aikamoinen rouske, kun poikaset kävivät ruuan kimppuun. Rusahduksista päättelimme, että yöpala ei ollut aivan pieni, ehkä vesimyyrä. Poikaset olivat vielä pieniä ja emo palotteli myyrää niille.

Sade soitti viirupöllöpesueelle ruokamusiikkia ja herätti luontoa kesään. Poikasilla on edessään vielä monta vaikeaa viikkoa ennen kuin ne ovat valmiita kokeilemaan omia siipiään. Koiras saa tehdä vielä monta myyränhakuretkä ruokkiakseen poikaset ja niitä lämmittävän naaraan. □



Koiras huhuilee aamulla klo 4

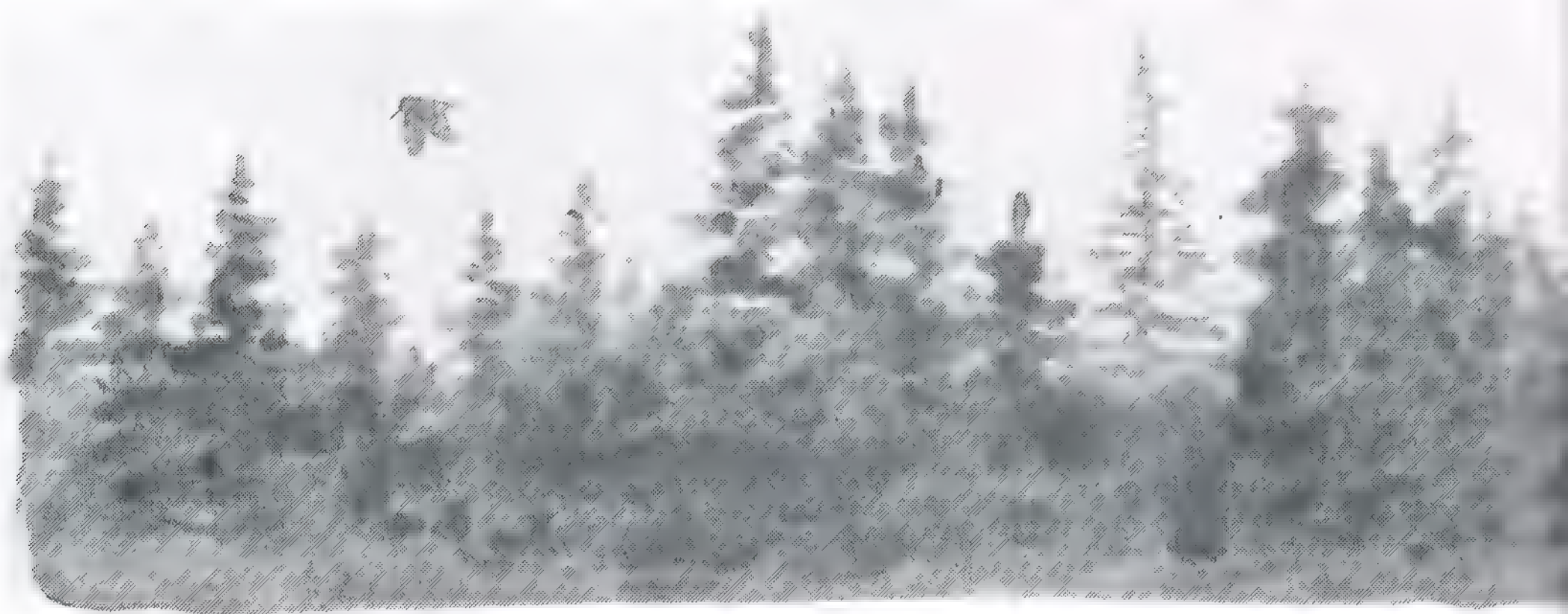
ASIKKALA, KELTANIEMI 8.5.1980

KLO 4

Aurinko on jo kivunnut pilvettömälle taivaalle ja herättänyt metsän linnut laulamaan. Viirupöllökoiras kiertelee pesimäpiiriään ahertuen yövuoronsa viimeisiä tunteja. Päivä on sen lepoaikaa, vuorokauden pimeinä ja hämärinä hetkinä on oltava myyränpyynnissä. Huonoina myyrävuosina yhden myyrän pyyntiin voi kulua tunteja, nyt saalista on löytynyt helpommin.

Aukean takaa kiirii koiraan kysyvä huhuilu. Sillä olisi taas tuomista pesueelle, kunhan vain naaras vastaisi myöntävästi ja tulisi hakemaan myyrän kohtaupaikalta. Koiras kysyy toisen kerran... kuulostelee tovin. Pöllöukko puhalttaa vielä kolmannenkin kerran, mutta ei enää saa vastausta. Naaras istuu pesässä poikasten kanssa eikä suostu vastaamaan. Se ei tee elettäkään lähteäkseen koirasta vastaan. Ehkä tunti sitten tuotu myyrä ja muut yön aikana tuodut saaliit riittävät tällä erää.

Koiras vaikenee, mutta metsän konsertti kiihtyy. Yön aikana on taas tullut uusia muuttajia etelästä ja kevään laulukausi on nyt kiihkeimmillään. Kuuntelen teltassa, kymmenen metrin päässä viirupöllöjen uutusta lintujen konserttia ja viirupöllön poikasten vaimeaa ääntelyä. Aurinko lämmittää telttaa ja ulkoa tunkevat sisään heräävän kevään tuoksut. Teltan ympärillä kukkivat sinivuokot, pellonreunassa leskenlehdet. Kylältä kantautuu lähimmän talon aamuäänet. Pian on aamulypsyn aika. □



B11

Varikset ja harakat löytävät viirupöllökoiraan

ASIKKALA, KELTANIEMI 8.5.1980

KLO 6.30

Loikoilen teltassa aamua odotellen ja havahdun variksen raakuntaan. Kurkistan metsään tirkistysaukosta. Pesäuutulla on rauhallista, harmaatakki raakkuu kuudessa parinkymmenen metrin päässä. Se on löytänyt kuuseen päivälevolle kätkeytyneen viirupöllökoiraan. Nyt varis raakkuu yleistä hälytysmerkkiä metsän muille siivekkäille ja kutsuu lajitovereitaan hätistämään pöllöä pois piilostaan. Variksille iso pöllö merkitsee vaaraa, joka on parasta torjua hätistelemällä se äänekkäästi muualle.

Paikalle raahustaa lisää variksia ja kutsun ovat kuulleet myös harakat. Rastaatkin kokottavat varoituksiaan yleisestä rähinästä kiihdyksissä. Rohkeimmat varikset syöksähtelevät viirupöllöä kohti, muut tyytyvät elämöimään äänekkäästi lähipuissa tai kiertämään kuusta viirupöllöä härnäten.

Koiras hypähtää toiselle oksalle ja pölläyttää samalla hätistelijät loitommalle toviksi. Kiusanhenget eivät anna periksi, vaan kiihdyttävät vain uhkailujaan. Viirupöllö heittäytyy oksalta jyrkeville siivilleen, liittää hetken ja työntää sitten kevyesti siivillään lisää vauhtia. Varikset seuraavat pöllöä, mutta niiden lennossa ei ole samaa notkeutta, sulavaa liikettä metsän sokkeloissa. Rähinä etääntyy ja metsän soraäänät vaihtuvat taas iloiseksi lauluksi.

Viirupöllön uutulla on jo hiljaista. — Emo ja poikaset taitavat nukkua.

□



Summary

This cassette differs a whole lot from our earlier ones, and, we feel, also from other published cassettes in several respects. First of all, this cassette tells you about only two species, though we have put in other birds as well, mainly to indicate changes in time and space. Another difference is that the cassette tells a story about these birds using solely the birds' own sounds.

One side of the cassette is devoted to the Whooper Swan, which we follow throughout one year from the wintering grounds to the breeding areas and back south again. The other bird chosen was a nocturnal bird, the Ural Owl, which is seldom seen, but more often heard. We take a look at the family life of the owls during a 24 hour period during the nestling stage in May.

The Whooper Swan was earlier considered a sacred bird in Finland. Today it is the national bird of the country with a population of several hundreds of pairs and steadily growing. Only some decades ago the Whooper Swan was a rare bird breeding only in the remote wilderness of Northern Finland. Now the birds are slowly changing their habits towards a more tolerant behaviour and several pairs already breed close to human settlement. As the population grows it expands also to new grounds, and today we find Whoopers breeding throughout the country, all the way down to the coasts of the Finnish Gulf.

The Ural Owl is a bird of the vast taiga with its westernmost outposts in Fennoscandia. In Finland the Ural Owl is found quite commonly in old coniferous and mixed woodland almost throughout the country. This big owl nested earlier in hollow treestumps and in the old nests of raptors but today most pairs use man-made nest boxes as the modern forestry has changed their natural habitats all over the country. The Ural Owl is probably more common today than ever before, thanks to thousands of nest boxes put out mainly in the central parts of the country.

Though the Ural Owl is one of the most common owl species it is seldom seen. It hunts and feeds its young during the few dark hours of the light summer-nights and sticks to the woods and small clearings, avoiding open fields where it would be easily detected.

As in many other species of birds of prey also in the Ural Owl the sexes have different roles during breeding. The female stays on the nest from the start of incubation until the young are halfgrown, feeding and sheltering her offspring. The male is the hunter and provides both the female and the brood with all food that they need. All the normal routine activities at the nest are preceded by typical contact calls and conversation between the mates, which makes it easier to interpret what is going on in the darkness.

Veikko Neuvonen
Finnish Broadcasting Company
Box 10
SF-00241 Helsinki
Finland

Side A

The Year of the Whooper Swan

1. Whooper Swans at their wintering grounds in Gothenburg, Sweden, March.
2. Yellowhammer singing, S. Sweden, March.
3. Whooper resting during spring migration, S. Finland, April.
4. Dippers singing, Kuusamo, N. Finland, April.
5. The Whoopers arrive to their nesting place in Kuusamo, April.
6. Pine Grosbeaks feeding in a spruce, Kuusamo, April.
7. Whoopers flying overhead, Kuusamo, April.
8. Crossbill singing, April.
9. Whooper and Bewick's Swans resting at Virolahti, SE. Finland, April.
10. Cranes on a bog. N. Finland, June.
11. Little Bunting singing, Kuusamo, June.
12. A single Whooper warning at the nest, Kuusamo, June.
13. The Cranes take off for Africa, Vasa W. Finland, September.
14. Whooper and Mute Swans resting in a shallow bay, Bromarv, S. Finland, October.
15. The swans are leaving, Bromarv, S. Finland, November.

Side B

A Day with the Ural Owls

1. Pochards and Scarlet Rosefinch, at 10.30.
2. The female gives warning barks at the nest, 11.30.
3. Redwing in early afternoon, 13.30.
4. The Ural Owl nestlings are being ringed, 18.00.
5. Robin singing at twilight, 20.30.
6. Male bringing food, female begging at nest, 21.00.
7. The nestlings begging for food, 23.30.
8. Male bringing prey in rain, 02.00.
9. Young feeding inside nestbox, 02.15.
10. Male hooting in early morning, 04.00.
11. Crows and Magpies discover the sleeping male, 06.00.

